ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Μακεδονικά

Τόμ. 4, Αρ. 1 (1960)

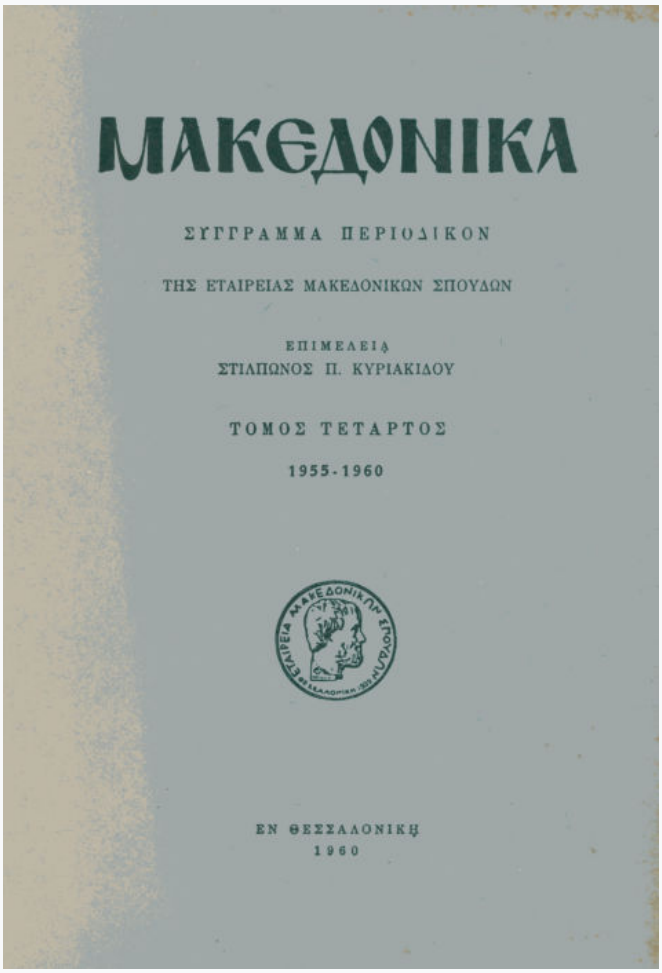

Ο εθνομάρτυς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ιωσήφ Δαλιβήρης ο από Δράμας

Τάσος Αθ. Γριτσόπουλος

doi: 10.12681/makedonika.683

Copyright © 2014, Τάσος Αθ. Γριτσόπουλος

Άδεια χρήσης Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γριτσόπουλος Τ. Α. (1960). Ο εθνομάρτυς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ιωσήφ Δαλιβήρης ο από Δράμας. *Μακεδονικά*, *4*(1), 470–494. https://doi.org/10.12681/makedonika.683

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 18/04/2024 23:58:52

Ο ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΙΩΣΗΦ ΔΑΛΙΒΗΡΗΣ Ο ΑΠΟ ΔΡΑΜΑΣ

Μέχρι τοῦ ἔτους 1787 ἀναφέρεται κατέχων τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Δράμας ὁ Πάριος τὴν καταγωγὴν ἀρχιερεὺς Γεράσιμος.[1] Οὗτος ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι παρητήθη τὸ ἔτος 1780, ἀπομακρυνθεὶς δ' ἐκ Δράμας ἐγκατεβίωσεν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου δι' ἰδίας δαπάνης ἀνήγειρεν εἰς τὴν μονὴν Βατοπεδίου τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ἐξ οὗ σχετικὴ ἔπιγραφὴ πληροφορεῖ ἱκανὰ περὶ αὐτοῦ.[2]

Διάδοχος τοῦ μητροπολίτου Γερασίμου ἐν τῇ μητροπόλει Δράμας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1787, ἂν μὴ καὶ ἀπὸ τοῦ 1780, ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Δημητσάνης Ἰωσὴφ τοὐπίκλην Δαλιβήρης.[3] Τοῦτον ὁ Μ. Γεδεὼν χαρακτηρίζει πολλοῦ

---

[1] Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, μητροπολίτου Ἀμασείας, Χρονολογικοὶ κατάλογοι τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας, ἐφημ. «Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως, ἔτ. ΚΕ', φ. 6517, 10 Ἀπριλίου 1891. Τὸ ἀνωνύμως γεγραμμένον σύντομον ἀρθρίδιον περὶ Δράμας ἐν τῇ ἡμιτελεῖ «Θρησκευτικῇ καὶ Χριστιανικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», τόμ. Β' (1937), στ. 1406, εἶναι ἀτελὲς ἐν τῇ διατυπώσει καὶ οὐχὶ ἀπηλλαγμένον χασμάτων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως καὶ ἀναγραφὴν τῶν ἀρχιερέων. Ἐν καιρῷ μέλλομεν ν' ἀφιερώσωμεν ἴδιον μελέτημα εἰς τὴν μητρόπολιν Δράμας. Βλ. πρὸς τὸ παρὸν Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ὁ Στασινὸς τῆς Ἄκοβας καὶ ἡ οἰκογένεια Λαμπαρδοπούλου τῆς Δημητσάνης, «Ἑλληνικά», τόμ. ΙΓ' (1953 - 54), σελ. 143, ὑποσ. 2 κέξ.

[2] Μ. Γεδεών, Σημείωμα ἄνευ τίτλου ἐν «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ», τόμ. Ι' (1890), σελ. 223. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Πατριαρχικαὶ ἐφημερίδες, ἐν Ἀθήναις 1938, σελ. 150, ἐν δὲ σελ. 151 εἰκὼν τοῦ Γερασίμου.

[3] Εἰς τοὺς καταλόγους τῶν ἐκ Δημητσάνης προελθόντων ἀρχιερέων ὁ Ἰωσὴφ μνημονεύεται ἀορίστως καὶ ἄνευ σοβαρῶν εἰδήσεων. Ἡ παρατήρησις ἰσχύει καὶ δι' ἄλλους ἀρχιερεῖς, περὶ τῶν ὁποίων ἠδύνατο ὁ Καστόρχης τοὐλάχιστον νὰ γνωρίζῃ πολλά, τὸ μὲν διότι ὅταν αὐτοὶ ἐξήρχοντο ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὸς εἰσήρχετο, τὸ δὲ διότι εὐκόλως ἦτο δυνατὸν νὰ πληροφορηθῇ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων. Βλ. [Ε. Καστόρχη], Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ Ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ περὶ τῶν καθιδρυτῶν καὶ πρώτων αὐτῆς διδασκάλων, ἐν Ἀθήναις 1847, σελ. 44, ὑπ' ἀριθ. 22. Τάκη Χ. Κανδηλώρου, Ἡ Δημητσάνα, ἐν Ἀθήναις 1897, σελ. 25, ὑπ' ἀριθ. 64. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Γορτυνία, ἐν Πάτραις 1898, σελ. 152, ἀριθ. 61. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, ἐν τῷ Ἐγκυκλ. Λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη, τόμ. ΣΤ' (1929), σελ. 940β, ἐν λ. Ἰωσήφ, ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀνδρὸς ἀναφέρεται Δαληβάρη, ἐνῷ εἰς τὰ παλαιότερα

λόγου ἄξιον, πεπαιδευμένον καὶ φιλόμουσον κληρικόν.[1] Τοὺς τίτλους τούτους ὁ Ἰωσὴφ δικαιώνει ἀπολύτως καὶ μόνον ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐνδείξεων, ποὺ εἶναι ἀρκούντως πειστικαί. Ἔτι μᾶλλον ὅμως ὁ Ἰωσὴφ ὡς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1810 - 1821) γνωστὸς εἶναι ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, διότι ὁμοῦ μετὰ τῶν πρώτων θυμάτων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος περιβάλλεται τὸν φωτοστέφανον τοῦ μάρτυρος πατριώτου. Ἀφοῦ ἐφυλακίσθη εὐθὺς ὡς ἤρχισε τὸ κίνημα, τελικῶς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὡς ποιμὴν καλὸς ἔθηκεν ὑπὲρ τῶν λογικῶν προβάτων. Διὰ νὰ στερεωθῇ τὸ ἀπελευθερωτικὸν κίνημα, ἐσύρθη πρὸς τὴν ἀγχόνην καὶ ἐπότισε μὲ τὸ αἷμά του τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας. Δυστυχῶς ἐλλείπουν αἱ πηγαὶ διὰ μίαν διεξοδικὴν βιογραφίαν τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός. Αἱ συλλεγεῖσαι σποραδικαὶ εἰδήσεις ἀδρομερῶς συνθέτουν ἁπλῆν σκιαγράφησιν αὐτοῦ, τόσον ὡς μητροπολίτου Δράμας, ὅσον καὶ Θεσσαλονίκης μετὰ ταῦτα. Ἀτυχῶς οὔτε καὶ ἐκ τῶν γραπτῶν πηγῶν τῆς πατρίδος του προσφέρεται ἀξιόλογόν τι, διὰ νὰ ἐρευνηθοῦν τὰ τῆς καταγωγῆς του, τῆς παιδεύσεως καὶ παιδικῆς ἐν γένει ἡλικίας. Ἔτσι τίποτε σχεδὸν δὲν γνωρίζομεν περὶ τῆς προτέρας ζωῆς τοῦ μάρτυρος μέχρι τῆς ἐκλογῆς του ὡς μητροπολίτου Δράμας, ἤτοι τοῦ 1787 ἢ ἴσως καὶ τοῦ 1780.

Ἂν μὴ πᾶσα ἡ μόρφωσις τοῦ Ἰωσήφ, πάντως τὰ πρῶτα γράμματα αὐτοῦ προέρχονται ἀπὸ τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του, γνωστοῦ ὄντος ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς ἐν Δημητσάνῃ Ἑλληνικῆς Σχολῆς σχολεῖον ἀνεπίσημον ἐλειτούργει εἰς τὴν μονὴν τοῦ Φιλοσόφου μέχρι τοῦ 1764, ὁπόθεν ἐξῆλθεν ἡ πλειὰς ἐκείνη τῶν ἱερωμένων ἀνδρῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλουν καὶ ἡ Δημητσάνα καὶ ἡ μονή της τὴν φήμην, ὅτι προσέφερον εἰς τὸ ἔθνος πνευματικοὺς ἡγέτας κατὰ τοὺς δούλους αἰῶνας.[2] Ὑπολογίζοντες λοιπὸν ὡς τριακονταπενταετῆ τοὐλάχιστον τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Ἰωσὴφ ἐν συνόλῳ μέχρι τοῦ 1821, ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὗτος ὑπῆρξε σύγχρονος, ὁμῆλιξ ἢ ἴσως καὶ ὀλίγον νεώτερος τοῦ συμπολίτου του καὶ συναθλητοῦ του πατριάρχου Γρηγορίου Ε', ποὺ ἀσφαλῶς ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, μητροπολίτης δὲ Σμύρνης ἐγένετο τὸ ἔτος 1785.[3] Ἴσως οἱ δύο οὗτοι ὑπῆρξαν ἐκ τῶν πρώτων μαθητῶν τῆς Σχολῆς Δημητσάνης. Ἄγνωστον ἐπίσης παραμένει τίς κατηύθυνε τὰ πρῶτα βήματα τοῦ Ἰωσὴφ καὶ εἰς ποίους τό-

---

ἔργα του Δαλιβήρη. Τὸ ἐπώνυμον τοῦτο δὲν συνηντήσαμεν εἰς τὰς ἐρεύνας ἡμῶν.

[1] Μ. Ι. Γεδεών, Πατριαρχικαὶ Ἐφημερίδες, σελ. 152.

[2] Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς Δημητσάνης, ἐν Ἀθήναις 1954, σελ. 5 - 6, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

[3] Πρὸ πάντων βλ. Τάκη Χ. Καν δηλώρου, Γρηγόριος Ε', ἔκδ. β', ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 1 κέξ., 10 κέξ.

που ὑπηρέτησε μέχρι τῆς ἐκλογῆς του ὡς μητροπολίτου Δράμας. Ὁπωσδήποτε βέβαιον φαίνεται ὅτι ἐκ νεανικῆς ἡλικίας προέκοπτεν οὗτος καὶ ὅτι ηὐτύχησε νὰ συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του εἰς ἀκμάζουσάν τινα σχολὴν ἢ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ Δημητσάνης. Τόποι ποὺ συνεκέντρωναν τότε νέους φιλομαθεῖς ἦσαν πολλοί, Δημητσανιτόπαιδες ὅμως συχνὰ μετέβαινον εἰς Σμύρνην. Τὸν δρόμον διὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἰς τοὺς ἐκ τῆς κεντρικῆς καὶ μεσημβρινῆς Πελοποννήσου κυρίως εἶχον ἀνοίξει αἱ περιπέτειαι καὶ δοκιμασίαι τῶν Πελοποννησίων μετὰ τὰ Ὀρλωφικά. Ἐκεῖ μεταβὰς ἀρχικῶς ἐσταδιοδρόμησε μετ' οὐ πολὺ καὶ ὁ νεαρὸς Γρηγόριος.[1] Καὶ οἱ ἱδρυταὶ τῆς Σχολῆς Δημητσάνης πρὸ αὐτοῦ ἐκεῖ εἶχον εὕρει τύχην.[2] Ὁ ἕτερος μάλιστα ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἀγάπιος, πιθανώτατα συνεδέετο μετὰ τοῦ Ἰωσὴφ ἐκ νεανικῆς ἡλικίας, ὡς πρεσβύτερος δ' αὐτοῦ καὶ ἐμπειρότερος, πολὺ πιθανὸν εἶναι καὶ νὰ συνέτρεξε τὸν Ἰωσὴφ εἰς τοὺς ἐν τῇ ξένῃ προσανατολισμούς του. Ἴσως λοιπὸν εἰς Σμύρνην κατέφυγεν ὁ Ἰωσὴφ καὶ ἐκεῖ προώδευσε, κατευθυνόμενος ἐνδεχομένως καὶ ὑπό τινος ἰσχυροῦ ἀρχιερέως. Οὐδόλως ὅμως ἀπίθανον νὰ μετέβη καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὑπῆρχον πλούσιοι ἔμποροι Δημητσανῖται, ἢ καὶ εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου πάλιν γνωρίζομεν ἐγκατεστημένους συγχρόνους του Δημητσανίτας, ὡς εἶναι ὁ λόγιος μοναχὸς Ὀνούφριος Κουντουρόπουλος κ.ἄ. Εἴς τι τῶν παιδευτικῶν λοιπὸν τούτων κέντρων ὤφειλεν ὁ Ἰωσὴφ τὴν μόρφωσίν του, ποὺ ἀπετέλει μίαν τῶν πολλῶν ἀρετῶν του.

Ἐκεῖνο ποὺ ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ εἶναι ὅτι τύχη ἀγαθὴ ὤθησε τὸν Ἰωσὴφ πρὸς τὴν Δράμαν, μετὰ τῆς ὁποίας ἐκ χρόνων παλαιῶν συνεδέετο ἡ γενέτειρα αὐτοῦ Δημητσάνα δι' ἄλλων ἐξόχων τέκνων αὐτῆς. Οὕτως εἰς τὴν παρὰ τὴν Δράμαν ἐπὶ τοῦ Παγγαίου ὄρους κειμένην μονὴν τῆς Εἰκοσιφοινίσσης καταφυγὼν δεύτερος κτίτωρ αὐτῆς ἀνεδείχθη ὁ καθαγιασθεὶς οὐκουμενικὸς πατριάρχης Διονύσιος Α' πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' αἰῶνος.[3] Ἐκ Δημητσάνης προήρχετο ὁ γνωστὸς μητροπολίτης Δράμας Ἀθανάσιος (1593 - 1608), ὅστις καὶ ἐτάφη εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν τῆς

[1] Διδακτικὴ διὰ τὸ θέμα εἶναι ἡ ὑπὸ ἠιερομηνίαν 9 Αὐγ. 1776 ἐπιστολὴ τοῦ Γρηγορίου, ἀρχιδιακόνου τότε παρὰ τῷ μητροπολίτῃ Σμύρνης Προκοπίῳ, πρὸς τὸν ἐν Τεργέστῃ ἐξόριστον πρ. Μεθώνης Ἄνθιμον Καράκαλλον. Βλ. Τ ά σ ο υ Ἀ θ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ύ λ ο υ, Ἄνθιμος Καράκαλλος, ἐπίσκοπος Μεθώνης, ὁ ἐκ Δημητσάνης, καὶ ἡ σῳζομένη ἀλληλογραφία αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1953, σελ. 9 - 10, 23 - 24 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας», τόμ. ΚΔ').

[2] Ε. Κ α σ τ ό ρ χ η, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 8 - 9. Εἰς Σμύρνην ἐπίσης κατέφυγεν ἐκ νέου ὁ ἕτερος ἐξ αὐτῶν κατὰ τὴν δεινὴν δοκιμασίαν τῶν Ὀρλωφικῶν.

[3] Τ ά σ ο υ Ἀ θ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ύ λ ο υ, Μελέτη περὶ τοῦ βίου καὶ ἀκολουθία τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Διονυσίου Α' τοῦ ἐκ Δημητσάνης (1466 - 1472, 1488 - 1490), μετὰ συμβολῆς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν Φιλιππουπόλεως κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, Ἀθῆναι 1955, σελ. 30 κἑξ., 36 κἑξ.

Εἰκοσιφοινίσσης.[1] Πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην μονὴν ὡσαύτως συνδέεται καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀθανασίου μητροπολίτης Σερρῶν Θεοφάνης, ὁ εἶτα Παλαιῶν Πατρῶν.[2] Ὁ δὲ πρωτεξάδελφός των Νεόφυτος διεδέχθη τὸν Ἀθανάσιον εἰς τὴν μητρόπολιν Δράμας (1611 - 1618), μεθ' ὃ ἐγένετο μητροπολίτης Νικομηδείας, ἀλλὰ καὶ τὴν Εἰκοσιφοίνισσαν δὲν ἐλησμόνησε.[3] Εἰς Δράμαν ἐξ ἄλλου κατέφυγε καὶ Γρηγόριος ὁ Ε' μετὰ τὴν πρώτην του πατριαρχίαν (1798) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Εἰκοσιφοίνισσαν[4] πιθανώτατα ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι τὴν ἐπαρχίαν ἐποίμαινεν ὁ συμπολίτης του Ἰωσὴφ ἤδη πρὸ τοῦ ἔτους τούτου.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς Δράμαν ἡ σκέψις τοῦ Ἰωσὴφ εὐλαβῶς ἐστράφη πρὸς τοὺς προκατόχους του μητροπολίτας, τῶν ὁποίων ἠθέλησε νὰ παραδώσῃ τὰ ὀνόματα εἰς μνήμην τῶν μεταγενεστέρων. Οὕτω κατὰ Μάρτιον τοῦ ἔτους 1800 ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου χειρογράφου λειτουργίας, γεγραμμένης μετὰ φιλοκαλίας ὑπὸ Λαυρεντίου ἱερομονάχου τὸ ἔτος 1736, ἰδιοχείρως ἐσημείωσεν ὁ Ἰωσὴφ ταῦτα :[5]

Ἐν ἔτει ᾳω' [=1800], μηνὶ Μαρτίῳ, ἐρευνήσας κατέγραψα τὰ ἀοίδιμα ὀνόματα τῶν πρὸ ἡμῶν ἀρχιερατευσάντων ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ Δράμας, ἵνα προχείρως εὑρίσκοντες οἱ μεθ' ἡμᾶς ἀρχιερατεύσοντες ἀδελφοί, εἰ βούλονται μνημονευέτωσαν ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς, ὅπως ἀξιωθῶμεν τῶν ἴσων παρὰ τῶν μεταγενεστέρων. Ἐν ᾧ γὰρ μέτρῳ μετρήσομεν ἀντιμετρηθήσεται ἡμῖν, κατὰ τὸν τοῦ κοινοῦ Δεσπότου καὶ Σωτῆρος λόγον ἐν Εὐαγγελίοις.[6]

---

[1] Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ὁ Στασινὸς τῆς Ἄκοβας, ἔνθ' ἀν. σελ. 139 κέξ., 149.

[2] Αὐτ. σελ. 149.

[3] Αὐτ. σελ. 142 - 143, 150.

[4] Αὐτ. σελ. 150, ἔνθα ὑποσ. 2 καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Γενικῶς τόπος ἐξορίας Γρηγορίου τοῦ Ε' θεωρεῖται τὸ Ἅγιον Ὄρος. Βλ. Τ. Καν δηλώρου, Γρηγόριος Ε', σελ. 75. Ἀσφαλῶς ὅμως ὁ πατριάρχης μετεκινήθη μέχρι τοῦ ἔτους 1806, ὅτε ἐκλήθη τὸ δεύτερον εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ἐκ Δράμας ὑπὸ ἡμερομηνίαν 9 Ἰουνίου 1799 ὑπάρχει γράμμα ἰδιόχειρον τοῦ Γρηγορίου πρὸς τὸν μέγαν δραγομάνον τῆς Πόρτας Κωνστ. Ἀλ. Ὑψηλάντην, ἀναφερόμενον εἰς τὸν οἰκτρῶς θανατωθέντα Κωνστ. Χατζεῤῥῆν, ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας. Βλ. Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων Γενναδίου, Μία ἄγνωστος περιπέτεια τοῦ ἐθνομάρτυρος Γρηγορίου Ε', «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. ΙΘ' (1949), σελ. 233 - 234, 231. Φανερὸν γίνεται ὅτι ὁ ἐκπεσὼν πατριάρχης εὗρε πλησίον οἰκείου ἀρχιερέως ἠθικὴν συνδρομὴν καὶ ἀνακούφισιν ἐκ τῆς δοκιμασίας.

[5] Γ. Λαμπάκη, Ἔκθεσις περὶ τῶν τοῦ Μουσείου καὶ περιηγήσεις τοῦ ἔτους 1903, Δράμα, «Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας», τεῦχ. Ε' (1905), σελ. 85 - 86. Ε. Στράτη, Ἡ Δράμα καὶ ἡ Δράβησκος, Σέρραι 1924, σελ. 37, 41.

[6] Ματθ. Ζ' 1 - 2. Πρβλ. Μαρκ. Δ' 24. Λουκ. Ϛ' 38.

Κτήτωρ τῆς ἤδη σωζομένης ἱερᾶς ἐκκλησίας τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου ᾗ πλησίον ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ ἀρχιερέως οἰκία ἦ Μητρόπολις, ὑπάρχει ὁ μακάριος Φώτιος, μητροπολίτης Φιλίππων χρηματίσας, ὡς φαίνεται ὄπισθεν τῆς αὐτῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τὸ ἀοίδιμον αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον μετὰ κεράμων ἢ τούβλων, ὅπερ μνημονεύεσθαι διὰ παντὸς δίκαιον, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη ἐκκλησία τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τῶν εὑρισκομένων ἤδη ὀλίγον πολλῶν ἐν Δράμᾳ.

Μεταξὺ πολλοῦ διαστήματος δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν τὰ ὀνόματα τῶν κατὰ διαδοχὴν ἀρχιερατευσάντων, εἰ μὴ ἔκ τινων σκευῶν, ἅτινα ἀφιερωθέντα παρ' αὐτῶν εἴτε τῇ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ εἴτε τῇ μητροπόλει ἔφερον τὰ ὀνόματα αὐτῶν γεγραμμένα, ἅτινά εἰσι ὡς ἐφεξῆς ἐσημειώθησαν.

Ὑπὲρ ἀναπαύσεως

Φωτίου, Ἀντωνίου, Σάββα, Παρθενίου, Ἰακώβου, Καλλινίκου, Γρηγορίου, Γερασίμου, Ἰωσήφ, Χρυσάνθου, Παρθενίου.

Τῶν ἀρχιερέων

Ζῶντες. Παρθένιος μετετέθη εἰς Μέθυμναν, Νικόδημος μετετέθη εἰς Προῦσαν, Διονύσιος μετετέθη εἰς Βέρροιαν, Γερμανὸς ὁ ἀπὸ Βιδύνης μετετέθη Δέρκων.

Νεόφυτος μετετέθη εἰς Δέρκους, Ἀθανάσιος ἀπεβίωσεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, Μελέτιος εἰς τοὺς Δυτικοὺς καταφυγών, τοὐπίκλην Ἀπόδραμος, Ἀγαθάγγελος μετετέθη εἰς Ἔφεσον, Ἰωαννίκιος ὁ ἀπὸ Ἀγκύρας ἀπεβίωσεν ἐνταῦθα. Γερμανὸς ἀπεβίωσεν ἐνταῦθα, Φιλόθεος μετετέθη εἰς Ἴμβρον, Χρυσόστομος, ὁ νῦν ταπεινὸς μητροπολίτης 1902.[1]

Ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας σελίδος τοῦ ἐξωφύλλου :

Ἐπιγραφὴ ἣν εὗρον γεγραμμένην ἐν μαρμάρῳ τῷ κάτωθεν τῆς σκάλας, ὃ δὴ μάρμαρον φαίνεται νὰ ἦτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, λίαν παλαιά, ἔχει δὲ οὕτως διὰ στίχων ἰάμβων.

Αὕτη χάρις πέφυκε Κουροπαλάτη
Ἀλεξίου τε φημὶ τοῦ Μανιάκη,
φέρει καὶ τῆς σῆς διὰ γραφῆς τὸν τύπον
Παναγία δέσποινα εἰς σ(ωτη)ρίαν
ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ ἐπὶ ἔτους ,ϛχνγ' ἐπὶ τῆς βασιλείας
Ἐμμανουὴλ Κομνηνοῦ, ὅπου ξυνάγονται ἔκτοτε μέχρι
τῆς σήμερον ὅπου ἔχομεν ,ζτι' [7310] ἤτοι ἀπὸ Χ(ριστ)οῦ ᾳωγ' [=1803] ἔτη χμζ' [647], ἤτοι ἑξακόσια τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἔτη.[2]

† ὁ Δράμας Ἰωσήφ.

[1] Ὑπὸ τοῦ Λαμπάκη δὲν σημειοῦται ἂν ἔγραψεν ἡ αὐτὴ χείρ, ἀλλὰ προφανὲς εἶναι ὅτι ὁ Χρυσόστομος τοὐλάχιστον ἐκ τῶν ὑστέρων ἔγραψε τὸ ὄνομά του.

[2] Ἡ διδομένη διὰ τοῦ ἐπιγράμματος χρονολογία 6653 ἀπὸ θεμελιώσεως κό-

Ἂν καὶ ὁ ἐκδότης τῶν ἀνωτέρω χρονικῶν σημειωμάτων δὲν κάμνει λόγον περὶ τῶν γραμματικῶν γνώσεων τοῦ συντάκτου αὐτῶν, ὅμως εἰκάζομεν ὅτι αὗται θὰ ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ γράψας διέθετε σοβαρὰν παίδευσιν, ἐρευνητικότητα, εὐσέβειαν καὶ ὀξύνοιαν. Περὶ τῆς παιδεύσεως τοῦ Ἰωσὴφ μαρτυρεῖ ἐπὶ πλέον τὸ γεγονός, ὅτι ἠγάπα νὰ προμηθεύεται νεοεκδιδόμενα βιβλία, ἐνίων μάλιστα ἐνίσχυε τὴν ἔκδοσιν ὑλικῶς. Οὕτω σημειοῦται εἰς τὸν κατάλογον τῶν συνδρομητῶν τῆς ἐν ἔτει 1806 ἐν τῷ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως τυπογραφείῳ ἐκδοθείσης «*Ἐπιτομῆς χρονολογικῆς τῆς Γενικῆς Ἱστορίας, ἐκ τῆς Γαλλικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν μετενεχθείσης διάλεκτον, μετὰ πλείστων σημειώσεων ἐπαυξηθείσης ὑπὸ τοῦ φιλογενοῦς Λάμπρου Ἀντωνιάδου, τοῦ ἐκ Μοισίας*».[1] Ἐξ ἄλλου συνδρομητὴς ὑπῆρξε καὶ τῆς ὑπὸ Διονυσίου Πύρρου, τοῦ Θετταλοῦ, συγγραφείσης Γεωγραφίας, τὸ πρῶτον Ἐνετίησιν ἐν ἔτει 1818 ἐκδοθείσης.[2]

σμου ἀνάγεται μὲν εἰς τὸν χρόνον τῆς βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (=1145 ἀπὸ Χριστοῦ), δὲν συμφωνεῖ ὅμως πρὸς τὸ σωτήριον ἔτος 1803, ἂν ὑπολογισθῇ ἡ διδομένη ἀπόστασις τῶν μνημονευομένων 647 ἐτῶν, ποὺ χωρίζει τὰς δύο χρονολογίας, ὡς σταθερά. Οὔτε τὸ ἔτος 1803, ὅτ' ἔγραφεν ὁ Ἰωσὴφ ἐπὶ τοῦ κώδικος, ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἔτος 7310 κοσμογονίας, ἀλλὰ πρὸς 7311. Θὰ ἀποκατασταθῇ τὸ σφάλμα, ἂν θεωρήσωμεν ὡς δεδομένα ἀφ' ἑνὸς 1803 τὸ ἔτος ποὺ ἔγραφεν ὁ Ἰωσὴφ τὸ σημείωμα καὶ 6653 τὸ ἔτος τῆς ἐπιγραφῆς, ἤτοι ὀρθῶς 1145. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἡ ἀπόστασις εἶναι ἴση 658 καὶ ὄχι 647. Ὁ Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς κοσμογονίας 6653 ἀφῄρεσεν ἔτη 5507 ἀντὶ 5508, ἀφαιρῶν δὲ 6653 - 5507=1146 παρέλιπε νὰ ὑπολογίσῃ εἰς τὴν στήλην τῶν δεκάδων τὸ κρατούμενον καὶ εὗρεν ἀποτέλεσμα 1156 ἀντὶ 1146. Ὅτι ἀφῄρει 5507 φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὑπελόγισε τὸ τρέχον τότε σωτήριον ἔτος 1803 ὡς ἰσοδυναμοῦν πρὸς 7310 κοσμογονίας (1803 + 5507) ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ 7311 ἤτοι 5508 + 1803. Πράγματι δὲ κατὰ τὸ ἐσφαλμένον ἀποτέλεσμα 1156 ἀντὶ 1146 τῆς ἐπιγραφῆς (ὀρθῶς 1145) ἡ ἀπόστασις μέχρι τοῦ 1803 εἶναι ἔτη 647. Ἄνευ τοῦ σφάλματος ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει χρονολογίαν ὀρθῶς 6653=1145. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου μέχρι τοῦ 1803 μεσολαβοῦν ἔτη 658. Τὸ ἔτος 1803 ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἔτος ἀπὸ θεμελιώσεως κόσμου 7311.

[1] Τοῦ βιβλίου κατέχει ἀντίτυπον ἡ Ἐθνικὴ ἡμῶν Βιβλιοθήκη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ ἐπίσημα Ἱ σ τ ο ρ. 1423. Ὁ Ἰωσὴφ μνημονεύεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν συνδρομητῶν, σελ. 254.

[2] Τὸν πλήρη τίτλον βλ. ἐν Δ η μ. Σ. Γ κ ί ν η καὶ Β α λ. Γ. Μ έ ξ α, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800 - 1863, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1939, σελ. 165, ὑπ' ἀριθ. 1027 (Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 11, σχ. 4ο). Τὴν πληροφορίαν ὀφείλομεν εἰς τὸ Μεσαιωνικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὁποίου θερμῶς εὐχαριστοῦμεν ἅπαξ ἔτι δι' ὅσας εὐγενῶς καὶ προθύμως παρέχει ἡμῖν ἑκάστοτε πληροφορίας ἐκ τοῦ εἰς δελτία συνειλεγμένου ὑλικοῦ. Ἀλλ' εἰς τὸ ὑπὸ ἐπίσημα Γ ε ω γ ρ. 4426α ἀντίτυπον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ὅπερ ἂς σημειωθῇ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ὅτι κατὰ τὴν ἐν φ. 1 ἔνδειξιν προέρχεται «*ἐκ τῶν τοῦ Ταλαντίου Νεοφύτου, τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν*», δὲν καταριθμεῖται ὁ Ἰωσὴφ μεταξὺ τῶν συνδρομητῶν, τὸ δὲ ἀντίτυπον τερματίζεται ἐν σελ. 328, μεθ' ἣν ἀκολουθοῦν χάρται. Τοῦτ' αὐτὸ

Ἐκ τινος ἐπιστολῆς τοῦ Δράμας Ἰωσὴφ πρὸς τὸν γνωστὸν λόγιον μοναχὸν καὶ συγγραφέα Νικόδημον τὸν Ἁγιορείτην ὑπὸ ἡμερομηνίαν 5 Μαΐου 1806 ἦλθεν εἰς φῶς μικρά, ἀλλὰ ἄκρως διαφωτιστικὴ περικοπή, ἔχουσα ὡς ἑξῆς: «*περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Συναξαριστοῦ· καὶ ἔγνων τὰ ζητούμενα. Καὶ ὅτι μὲν οὐδεὶς ἀποφεύγει ἀπὸ καλὸν γενωφελὲς ἐλπιζόμενον, ὅταν σὺν θεῷ δύναται ὁπωσοῦν νὰ φέρῃ εἰς τέλος, τοῦτο ἂς μὴν ἀμφιβάλλῃ. Καὶ ἀληθῶς ἐγὼ εἶχον ὁμιλήσει περὶ ἑνὸς τοιούτου τῷ διδασκάλῳ κυρ - Χριστοφόρῳ, πλὴν ζητῶ νὰ γίνῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἄρτιον τὸ καλόν, ἐπαινετὸν καὶ δεκτὸν θεῷ πρῶτον καὶ ἀνθρώποις ὠφέλιμον. Ἴσως καὶ συγχωρηθῇ καὶ ἡμῖν μέρος τῶν πολλῶν μας ἁμπλακημάτων*».[1] Ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης καταφαίνεται πόσον βαθεῖαν θρησκευτικὴν συνείδησιν, ζῆλον ἐθνικὸν καὶ πόθον εἰλικρινῆ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τὴν πνευματικὴν τοῦ γένους εἶχεν ὁ ἐπιστέλλων καὶ μετὰ γλαφυρότητος γράφων μητροπολίτης. Ἐπίσης ἐκ τῆς ἰδίας περικοπῆς καὶ τῶν ἀμέσως ἑπομένων καταδεικνύεται πόση στοργὴ ἐκρύπτετο εἰς τὰς ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν ἐργατῶν διαθέσεις τοῦ Ἰωσήφ. Ἡ δευτέρα περικοπὴ προέρχεται ἀπὸ ἐπιστολὴν Χριστοφόρου μοναχοῦ τοῦ Προδρομίτου[2] ὑπὸ ἡμερομηνίαν 5 Μαΐου ἀδήλου ἔτους, 1806 μέν, ὡς φαίνεται ἀπο-

συμβαίνει καὶ εἰς τὸ ἀντίτυπον τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, ἡ δὲ παραπομπὴ τοῦ Μ. Ἀρχείου εἰς σελ. 329 μαρτυρεῖ ὅτι ἐξέπεσε τὸ τελευταῖον φύλλον ἀμφοτέρων τῶν ἀντιτύπων, ἂν καὶ δὲν διακρίνεται τοῦτο. Τοῦ βιβλίου ὑπάρχει καὶ β' ἔκδοσις ἐν Ναυπλίῳ 1838. Κ. Ν. Σ ά θ α, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἐν Ἀθήναις 1868, σελ. 711-712. Ταύτην δὲν συνεβουλεύθημεν οὔτε τὰ ἀντίτυπα τῶν λοιπῶν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθηκῶν, τὰ ὑπὸ Γκίνη καὶ Μέξα σημειούμενα.

[1] Μ. Ι. Γ ε δ ε ώ ν, Ἀποσημειώματα χρονογράφου, ἐν Ἀθήναις 1932, σελ. 167 - 168.

[2] Περὶ τοῦ διδασκάλου τούτου δὲν ὑπάρχουν σοβαραὶ εἰδήσεις, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον ἡμεῖς γνωρίζομεν. Εἰς τοῦτον πιθανῶς ἀφοροῦν τὰ ὑπὸ τοῦ Γ. Ι. Ζ α β ί ρ α, Νέα Ἑλλὰς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον, Ἀθήνησι 1872, σελ. 553 - 554, ἐν λ. Χριστόφορος μοναχὸς ὁ ἐξ Ἄρτης, σημειούμενα. Πρβλ. καὶ Κ. Ν. Σ ά θ α, ἔνθ' ἀν., σελ. 605. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅμως ὅτι ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Χριστοφόρου εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα εἰς χειρόγραφα τοῦ Ἁγ. Ὄρους, οἷον «*κριτικὴ ἐπισκόπησις εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἀναβαθμῶν*», ὁμοῦ μετὰ συγγραφῆς τοῦ Νικοδήμου καὶ Ὀνουφρίου Κουντουρουπούλου, τοῦ Δημητσανίτου. Βλ. Σ π. Π. Λ ά μ π ρ ο υ. Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἑλληνικῶν κωδίκων, τόμ. Β', ἐν Κανταβριγίᾳ 1900, σελ. 173, χρφ. 4699 μονῆς Ἰβήρων, XIX αἰ. Ἐπίσης τὸ ἐν τόμ. Α', ἐν Καντα βριγίᾳ 1895, σελ. 83, σημειούμενον χρφ. 934, XIX αἰ., περιέχει Λόγον Χριστοφόρου ἐγκωμιαστικὸν εἰς τὴν σύλληψιν τῆς θεομήτορος Ἄννης ἐν τῇ καθομιλουμένῃ. Τὸ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 4421 χρφ. (Λ ά μ π ρ ο υ, τ. Β' 78) Κανονικὸν τοῦ ἰδίου συγγραφέως ἐξεδόθη τύποις εἰς σχ. 4ο ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1800. Βλ. Α. Π α π α δ ο π ο ύ λ ο υ - Β ρ ε τ ο ῦ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1854, σελ. 134, ἀριθ. 361. Δ. Γ κ ί ν η - Β. Μ έ ξ α, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 5, ἀριθ. 22. Πρβλ. σελ. 83, 359, ἀριθ. 496, 2443.

κλίνουσα ἡ ἄποψις τοῦ ἐκδότου,[1] μᾶλλον ὅμως βραδύτερον, διότι κατ' αὐτὴν τὴν χρονολογίαν ἐγράφη ἡ ἀπ' εὐθείας τοῦ Ἰωσὴφ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ καὶ ἑπομένως δὲν συνέτρεχε λόγος ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ν' ἀσχοληθῇ καὶ ὁ Χριστοφόρος. Γράφων λοιπὸν ὁ τελευταῖος οὗτος πρὸς τὸν Νικόδημον, δίδει ὁδηγίας περὶ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ Συναξαριστοῦ καὶ ζητεῖ ἐκ μέρους τοῦ Ἰωσὴφ «*διὰ νὰ μένῃ κρυπτὸν τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ μὴ διαδοθῇ παντελῶς ὁ λόγος, ὅτι ἡ πανιερότης του δι' οἰκείων ἀναλωμάτων θέλει τυπώσει τὴν βίβλον*». Εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Χριστοφόρου ὑπάρχει καὶ ὑστερόγραφον, ἀφορῶν εἰς τὸν Ἰωσήφ, λίαν ἐνδιαφέρον, τοῦτο : «*Χαρακτηριστικὰ προτερήματα... φυσικὰ μὲν εὐφυΐα καὶ κρίσις νοὸς ἀποχρῶσα, προσθήσω δὲ καὶ κτητὸν τὴν ἱκανὴν παίδευσιν, τήν τε θύραθεν καὶ μάλιστα τῶν καθ' ἡμᾶς παιδευμάτων· προαιρετικὰ δὲ πραότης, εὐπροσιτότης, εὐηκοΐα πᾶσι τοῖς ἐπ' ἀγαθῷ συμβουλεύουσιν, ἐγκράτεια καὶ τήρησις, ὡς ἔνι ἀκριβής, τῶν θείων κανόνων*».[2]

Καὶ εἶχε μὲν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1805 περατωθῇ ἡ συγγραφὴ τοῦ Συναξαριστοῦ ὑπὸ τοῦ ὑπερβολικῶς μοχθοῦντος ἐν ταῖς συγγραφαῖς καὶ ταῖς ἀσκητικαῖς κακουχίαις Νικοδήμου καὶ εἶχεν εὑρεθῇ ὁ χορηγὸς τῆς ἐκδόσεως, ἔτι δὲ εἶχεν ἐξασφαλισθῇ ἡ εὐλογία τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', παρὰ τοῦ ὁποίου μάλιστα καὶ παρεκινήθη ὁ Νικόδημος νὰ συγγράψῃ τὸ ἐπίμοχθον ἔργον,[3] ἀλλ' ἡ μοῖρα δὲν ἐπεφύλαξεν εἰς τὸν ἀοίδιμον συγγραφέα τὴν

[1] Εἶναι ἀληθῶς ἀπογοητευτικὸν ὅτι ὁ πολυγραφώτατος καὶ ἐρευνητικώτατος Μ. Γεδεὼν ἀγαπᾷ νὰ παραλείπῃ οὐσιώδη τμήματα ἐγγράφων, νὰ παραθέτῃ ἀποσπάσματα σημαντικῶν κειμένων, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς χρονολογίας, ὡς δῆθεν εὐνοήτους, νὰ παρασιωπᾷ. Ἐν προκειμένῳ δὲν σημειοῖ πόθεν λαμβάνει τὰς περικοπὰς τῶν ἐπιστολῶν, παραλείπει τὸ ἔτος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Χριστοφόρου καὶ προτιμᾷ νὰ ἀνθολογῇ κατὰ βούλησιν, ἀντὶ νὰ ἐκδίδῃ αὐτούσια τόσον σημαντικὰ ἔγγραφα. Οὕτω καὶ ἡ ἔρευνα δυσχεραίνεται καὶ ὁ ἐπιστήμων ταλαιπωρεῖται.

[2] Μ. Ι. Γεδεών, Ἀποσημειώματα χρονογράφου, σελ. 168.

[3] Γ. Γ. Παπαδοπούλου-Γ. Π. Ἀγγελοπούλου, Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον πρωταθλητὴν τοῦ ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος, τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε', τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1865, σελ. 186 κἑξ., ὅπου ἀριθ. 23 ἐπιστολὴ τοῦ Γρηγορίου ἀπὸ 12 Ἰουνίου 1816 πρὸς τοὺς προϊσταμένους τῶν εἴκοσι μοναστηρίων τοῦ Ἄθω, ἀπαντῶντος εἰς ἰδικόν τους ραβάσιον περὶ τῆς εἰς τύπον ἐκδόσεως τοῦ Συναξαριστοῦ, χαρακτηριζομένου «*ὡς ἀναγκαίου ὄντος πρὸς ὠφέλειαν τοῦ τοιούτου πονήματος*». Ἐνταῦθα προσθέτει ὁ Γρηγόριος «*ὅπερ, δηλ. πόνημα, καὶ παρ' ἡμῶν ἐπεκυρώθη, ὅτι δι' ἡμετέρας συμβουλῆς ἐπονήθη παρ' ἐκείνου, ἐρωτήσαντος ἡμᾶς ἔτι ζῶντος*». Ἐν ὑποσημειώσει αὐτόθι, λαμβανομένῃ παρὰ τοῦ Συναξαριστοῦ, ἡ γνώμη τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Ϛ' τοῦ Ἀδριανουπολίτου, μνημονεύοντος τῆς προτέρας τοῦ Γρηγορίου καὶ τῆς οἰκονομικῆς συμβολῆς τοῦ Ἰωσήφ, ὑπὸ ἡμερ. Μαρτίου 1817. Αὐτόθι ὑπ' ἀριθ. 24 ἐπιστολὴ τοῦ Γρηγορίου, ὡσαύτως ἀπὸ 12 Ἰουνίου 1816, ἀναφέρει ὅτι ὁ Συναξαριστὴς ἐφάνη αὐτῷ «*λίαν ὠφέλιμος καὶ σωτήριος, διότι δι' ἀκριβείας μεγάλης καὶ παρατηρήσεως καὶ συλλογῆς καὶ παραθέσεως ἐπλουτίσθη καὶ διεκαθαρίσθη πολλὰ τοῦ προτέρου καὶ ἐλλείποντος καὶ ἐφθαρμένου, ὃν*

χαρὰν νὰ ἴδῃ ζῶν ἐκδιδόμενον διὰ τοῦ τύπου τὸ ἔργον, διότι ἡ ἐκτύπωσις αὐτοῦ ἐπραγματοποιήθη μετὰ πάροδον ἐτῶν ἱκανῶν, τὸ 1819, ἁδρῶς δαπανῶντος καὶ πάλιν καὶ συντόνως καὶ προθύμως εἰς μνήμην τοῦ Νικοδήμου προσφέροντος τοῦ Ἰωσήφ, μητροπολίτου Θεσσαλονίκης πλέον.[1] Ἀπὸ πλευρᾶς Δημητσάνης ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Νικοδήμου συναντῶνται τέσσαρα, οὐχὶ τυχαῖα, πρόσωπα ἐκεῖθεν προερχόμενα, πιθανώτατα δὲ ἀποτελοῦντα ἀπὸ κοινοῦ μᾶλλον ἢ μεμονωμένως τὸ πνευματικὸν περιβάλλον τοῦ Ναξίου λογίου μοναχοῦ. Εἶναι ταῦτα ὁ πατριάρχης Γρηγόριος, ὁ Δράμας - Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, ὡς εἴδομεν, ὁ γνωστὸς διδάσκαλος καὶ ἱδρυτὴς τῆς ἐν Δημητσάνῃ Σχολῆς Ἀγάπιος ἱερομόναχος, ὁ Λεονάρδος, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ Νικόδημος συνεξέδωκε τὸ Πηδάλιον ἐν Λειψίᾳ τὸ ἔτος 1800 τὸ πρῶτον,[2] καὶ ὁ Ὀνούφριος Κοντούρης, ὁ Ἰβηρίτης μοναχός, ὁ τὸν βίον τοῦ Νικοδήμου συνοπτικῶς προτάξας ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ ἐκδοθέντος Ἐνετίησι τὸ 1819 τριτόμου ἔργου τοῦ Νικοδήμου «*Παύλου... αἱ ΙΔ΄ ἐπιστολαί, ἑρμηνευθεῖσαι μὲν ἑλληνιστὶ ὑπὸ... Θεοφυλάκτου... μεταφρασθεῖσαι δὲ... παρὰ Νικοδήμου...*»,[3] γνωστὸς δὲ καὶ ἐξ ἄλλων ἁγιορειτι-

---

καὶ διὰ συμβουλῆς ἡμετέρας ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος ἐπεχειρίσθη πρὸ χρόνων. Ὅθεν καὶ διὰ ζήλου ἀπὸ κοινοῦ ἐράνου τοῦ τε πανιερωτάτου ἁγίου Θεσσαλονίκης κυρίου Ἰωσὴφ καὶ τῶν ἱερῶν μοναστηρίων καὶ ἱερῶν κοινοβίων καὶ σκήτεων.... εἰς τύπον ἐξεδόθη...». Ἂν τὸ *«εἰς τύπον ἐξεδόθη»* ἔχῃ κυριολεκτικὸν νόημα, ὡς φαίνεται, ἡ ἐπιστολὴ πρέπει νὰ χρονολογηθῇ μετὰ διετίαν. Περαιτέρω, ὑπ' ἀριθ. 25, ὑπάρχει συστατικὴ τοῦ Γρηγορίου ἀπὸ Μαΐου 1817 διὰ τοὺς ἀποδημοῦντας εἰς Ἐνετίαν πρὸς ἐκτύπωσιν τοῦ Συναξαριστοῦ μοναχούς, ἐν ὑποσημειώσει δὲ συστατικὴ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Ϛ΄ κατὰ Μάρτιον 1817, μετατυπουμένη ἐκ τοῦ Συναξαριστοῦ.

[1] Ἰδοὺ ὁ πλήρης τίτλος τοῦ βιβλίου: Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ πάλαι μὲν ἑλληνιστὶ συγγραφεὶς ὑπὸ Μαυρικίου διακόνου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, νῦν δὲ δεύτερον μεταφρασθεὶς ἀμέσως ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ χειρογράφου Συναξαριστοῦ καὶ μεθ' ὅσης πλείστης ἐπιμελείας ἀνακαθαρθείς, διορθωθείς, πλατυνθείς, ἀναπληρωθείς, σαφηνισθείς, ὑποσημειώσεσι διαφόροις καταγλαϊσθείς καὶ εἰς τρεῖς τόμους διαιρεθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν μοναχοῖς ἐλαχίστου Νικοδήμου Ἁγιορείτου δι' ἁδρᾶς δὲ δαπάνης καὶ συντόνου σπουδῆς τε καὶ προθυμίας τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Θεσσαλονίκης κυρίου Ἰωσὴφ καὶ τῶν εἴκοσι ἱερῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὄρους, σκήτεών τε καὶ κελλίων καὶ τῶν φιλοχρίστων συνδρομητῶν, τῶν ἐν τῷ τέλει τῆς βίβλου ὀνομαστὶ καταγραφέντων, τύποις ἤδη λαμπροῖς ἐκδοθεὶς εἰς κοινὴν ἁπάντων τῶν ὀρθοδόξων ὠφέλειαν, συνεργείᾳ καὶ σπουδῇ τῶν ἐλαχίστων ἱερομονάχων Στεφάνου καὶ Νεοφύτου τῶν Ἁγιορειτῶν.., ἐν Βενετίᾳ 1819, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Πάνου Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, σχ. 4ο. Βλ. Δ. Γκίνη καὶ Β. Μέξα, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 191 - 192, ἀριθ. 1195.

[2] Αὐτ., σελ. 3 - 4, ἀριθ. 15.

[3] Αὐτ., σελ. 189, ἀριθ. 1183. Ὁ «Βίος ἐν συνόψει τοῦ μακαρίου καὶ ἀοιδίμου διδασκάλου Νικοδήμου Ἁγιορείτου, συγγραφὲν τῆς παρούσης βίβλου, συγγραφεὶς παρὰ τοῦ ὁσιολογιωτάτου κυρίου Ὀνουφρίου Ἰβηρίτου» καταλαμβάνει τὰς σελίδας ια΄ καὶ ιβ΄ τοῦ βιβλίου.

κῶν χειρογράφων.[1] Εἰς τὸν χαλκέντερον Νικόδημον πολλὰ ὀφείλει ἡ ὀρθοδοξία καὶ ἡ ἱστορία τῶν γραμμάτων κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς δουλείας.[2]

Κατὰ τὰ ἔτη 1808 - 1809 ὁ Δράμας Ἰωσὴφ διετέλει μέλος συνοδικὸν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς Συνόδου. Τοῦτον συναντῶμεν εἰς τὰς ἑπομένας συνοδικὰς πράξεις. Ἐν πρώτοις αἰτήσει αὐτοῦ ἐκλέγεται τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1808 Ἐλευθερουπόλεως ὁ ἱερομόναχος Παΐσιος[3] ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος ἀρχιερέως Μακαρίου. Τὴν 12 Αὐγούστου 1808 ὑπογράφει δύο συνοδικὰς ἐπιστολὰς ἐπὶ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', τὴν μὲν πρὸς τοὺς ἡγουμένους τῶν ἐν Ἐλασσῶνι μονῶν περὶ τῆς παρ' αὐτῶν εἰσφορᾶς,[4] τὴν δὲ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἐλασσῶνος περὶ τοῦ ἰδίου θέματος.[5] Τὸν Νοέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους 1808, ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἐλασσῶνος Ἰωαννικίου, ὑπογράφει τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Πολυκάρπου ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Ἀνθίμου,[6] ἔτι δὲ συνοδικὸν εὐεργετήριον γράμμα πρὸς τὸν ὀστιάριον τῆς Μ. Ἐκκλησίας Κωνσταν-

---

[1] Οὕτω π χ. ὁ ὑπ' ἀριθ. 4619 (499) χρφ. κῶδιξ τῆς μονῆς Ἰβήρων τοῦ ΙΗ' αἰ. ἀνῆκεν εἰς τὸν Ὀνούφριον, προερχόμενος ἐκ τῆς ἐν τῇ Σχολῇ Δημητσάνης διδασκαλίας κατὰ τὸ ἔτος 1795. Βλ. Σ π. Π. Λ ά μ π ρ ο υ, Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἑλληνικῶν κωδίκων, τόμ. Β', ἐν Κανταβριγίᾳ 1900, σελ. 157. Πρβλ. Τ ά σ ο υ Ἀ θ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ύ λ ο υ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης Σχολῆς Δημητσάνης, ἐν Ἀθήναις 1954, σελ. 7.

[2] Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ σημειοῦμεν τὴν γνωστὴν ἡμῖν περὶ τοῦ ἀνδρὸς βιβλιογραφίαν, ἂν καὶ τὰ σποράδην γεγραμμένα δὲν συνθέτουν ἀνταξίαν τῆς μορφῆς αὐτοῦ μελέτην. Κ. Ν. Σ ά θ α, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σελ. 624 - 626. Ε ὐ θ υ μ ί ο υ μοναχοῦ, Βίος Νικοδήμου, ἐκδοθεὶς ὑπὸ Σ π. Λ α υ ρ ι ώ τ ο υ, «Γρηγόριος Παλαμᾶς», τόμ. Ε' (1921), σελ. 636 κέξ., τόμ. Ϛ' (1922), σελ. 210 κέξ. Ἀρχ. Ἐμ. Ι. Κ α ρ π α θ ί ο υ, Νικόδημος Ἁγιορείτης, «Ἐκκλησία», τόμ. ΙΓ' (1935), φ. 7 - 13. Σ ω φ ρ ο ν ί ο υ Ε ὐ σ τ ρ α τ ι ά δ ο υ, Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, «Μακεδονικά», τόμ. Α' (1940), σελ. 38 - 57. Ι. Θ. Κ ο λ ι τ σ ά ρ α, Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, «Ἀκτῖνες», τόμ. ΙϚ' (1953), σελ. 400 κέξ. τ. ΙΖ' (1954), σελ. 30 - 35. D. Y. Economides, Nicodim Aghioritul (1748 - 1809), ἐν «Biserica Ortodoxa Romana», τόμ. LIX (1941), σελ. 51-68 (καὶ ἰδιαιτέρως εἰς ἀνάτυπον, ἐν Βουκουρεστίῳ 1951, σελ. 21).

[3] Κ α λ λ ι ν ί κ ο υ Δ ε λ η κ ά ν η, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τόμ. ΚΗ' (1906), σελ. 305.

[4] Π α π α δ ο π ο ύ λ ο υ - Ἀ γ γ ε λ ο π ο ύ λ ο υ, Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον.. Γρηγόριον τὸν Ε', τόμ. Α', σελ. 92.

[5] Α ὐ τ., σελ. 94. Ἡ χρονολογία τοῦ γράμματος τούτου ἀντὶ αωκ'=1820 πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς αωη'=1808, ἀφοῦ πλὴν τῶν ἄλλων λόγων πρόκειται περὶ ταυτοχρόνου εἰδοποιήσεως τοῦ οἰκείου ἱεράρχου διὰ τὸ αὐτὸ ζήτημα, δι' ὃ ἐγράφη καὶ ἡ προηγουμένη ἐπιστολή.

[6] Κ α λ. Δ ε λ η κ ά ν η, Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακίου σῳζόμενα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα... Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1904, σελ. 515.

ντῖνον Κορέσιον, καθιστάμενον κανονικὸν ἔξαρχον τῶν ἐν Σάμῳ σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων.[1] Λήγοντος τοῦ ἔτους 1808, τῶν ἐργασιῶν τῆς ὑπὸ τὸν πατριάρχην Καλλίνικον τὸν Ε' πατριαρχικῆς Συνόδου μετέχων ὁ Ἰωσὴφ παρίστατο κατὰ τὴν ἀγγελίαν τῆς εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπισυμβάσης πυρκαϊᾶς, ὅτε οἱ ἀρχιερεῖς, πληροφορηθέντες τὰ γενόμενα, κατὰ τὴν ἔμμετρον διήγησιν Προκοπίου Ναζιανζηνοῦ,

ὅλοι πικρῶς κατέκλαυσαν, ὅλοι ἀναστενάξαν,
μετὰ κλαυθμοῦ ὀδυνηρῶς ἅπαντες ἐφωνάξαν....
Ὁ Ἀθηνῶν Γρηγόριος, ὁ ἐκ τῆς Χερσονήσου,
Δράμας ἦν τότε Ἰωσήφ, ὁ ἐκ Πελοποννήσου....[2]

Τὸν Μάρτιον τοῦ ἑπομένου ἔτους 1809 τὸν Ἰωσὴφ εὑρίσκομεν ὑπογράφοντα ἔντυπον σιγίλλιον τοῦ ἰδίου πατριάρχου Καλλινίκου Ε', δι' οὗ συνιστᾶται πρὸς τοὺς μητροπολίτας καὶ χριστιανοὺς ὑποταγὴ εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν.[3] Φανερὸν εἶναι ὅτι τοιαῦται πράξεις κατ' ἐπιβολὴν τῶν κρατούντων ἀπελύοντο καὶ δὲν ἦσαν σπάνιαι. Κατὰ Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1809 ὁ Ἰωσὴφ καὶ οἱ ἐνδημοῦντες ἀρχιερεῖς προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν νέου πατριάρχου, τοῦ ἀπὸ Μυτιλήνης Ἱερεμίου Δ', ἀντὶ τοῦ παυθέντος Καλλινίκου Ε'.[4] Μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ Καλλινίκου Ε' οἱ συνοδικοὶ ἀρχιερεῖς εἶχαν διχασθῆ, ἐπρόκειτο δὲ νὰ ἀνακαλέσουν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον Γρηγόριον τὸν Ε', ἀλλὰ δυναστικῶς ἐπεβλήθη ὁ Ἱερεμίας Δ', ὁπότε κατὰ χαρακτηριστικὰς πληροφορίας Ἁγιορείτου μοναχοῦ οἱ φίλα προσκείμενοι πρὸς τὸν Γρηγόριον, ἐν οἷς ὁ γέρων Ἡρακλείας, ὁ Ἀθηνῶν καὶ ὁ Δράμας, ἡτοιμάζοντο διὰ τὰς ἐπαρχίας των.[5] Ἐν τούτοις τοῦ Δράμας ἡ παραμονὴ παρετάθη κατά τι ἀκόμη χρόνου διάστημα ἐν Κωνσταντινουπόλει, διότι συναντῶμεν αὐτὸν εἰς ἐπισήμους ἐκκλησιαστικὰς πράξεις. Τὸν Αὔγουστον 1809 ὑπογράφεται εἰς σιγίλλιον Ἱερεμίου Δ', περὶ ἀποκαταστάσεως

---

[1] Ἐπ. Ι. Σταματιάδου, Σαμιακά, τόμ. Δ', Σάμος 1886, σελ. 272.

[2] Προκοπίου Ναζιανζηνοῦ, Διήγησις συνοπτικὴ διὰ στίχων πολιτικῶν ὁμοιοκαταλήκτων περὶ τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐπισυμβάσης πυρκαϊᾶς... ἐν Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, τόμ. Γ', ἐν Πετρουπόλει 1897, σελ. 344.

[3] Β. Α. Μυστακίδου, Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ Κουρούτσεσμε, «Παρνασσός», τόμ. ΙΑ' (1887/88), σελ. 305, ξβ'. Τὸ ἔγγραφον εἶναι ἀνέκδοτον ὑπ' ἀριθ. 4 τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας. Βλ. Ε. Ι. Σαβράμη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Δημητσάνης, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. Θ' (1932), σελ. 238.

[4] Τὸ σχετικὸν ὑπόμνημα καταστρωθὲν εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 334 πατριαρχικὸν κώδικα φέρει τὴν ὑπογραφὴν καὶ τοῦ Ἰωσήφ. Μ. Δ. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ πινακίδες, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. Β' (1881/82), σελ. 294.

[5] Μαν. Ι. Γεδεών, Εἰκοσαετὴς πατριαρχικὴ ἱστορία κατόπιν θυέλλης 1791-1811, ἐν Ἀθήναις 1927, σελ. 24-25 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας», τ. Ε').

τῆς Ἐξαρχίας Γηρομερίου.[1] Ἐπομένως εἰς Δράμαν θὰ ἐπέστρεψε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1809. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ θανόντος τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γερασίμου (1788 - 1810),[2] τὸν Νοέμβριον τοῦ 1810 ὁ Ἰωσὴφ μετατίθεται εἰς Θεσσαλονίκην προαχθείς,[3] εἰς δὲ τὴν Δράμαν μετατίθεται ὁ Προϊλάβου Παρθένιος.

Ὡς ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία ἡ Δράμα ἦτο πτωχὴ τόσον, ὥστε εἰς τὸ παρελθὸν ἱεράρχαι αὐτῆς ἐδυσκολεύοντο ν' ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον ὑποχρεώσεις των. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου κυρίως ἐσημειώθησαν παλαιότερον ἀλλεπάλληλοι ἑνώσεις τῆς Δράμας μετὰ τῶν Φιλίππων, Νευροκοπίου, Ζιχνῶν κλπ., ἀλλὰ καὶ ἔριδες ἀρχιερέων Δράμας πρὸς ὁμόρους, ὁσάκις ἀπεσπῶντο αἱ ἀνωτέρω ἐπαρχίαι. Ἡ μετάθεσις τοῦ Δράμας Ἰωσὴφ εἰς τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης ἀναμφισβητήτως ὑπῆρξε πρᾶξις ἀναγνωρίσεως τῆς ἀξίας αὐτοῦ καὶ συγχρόνως ἀποκαταστάσεώς του εἰς μεγαλυτέραν ἐπαρχίαν πρὸς ἀνάπτυξιν μείζονος δραστηριότητος. Τίνα τὰ εἰς τὴν μετάθεσίν του συνεργήσαντα πρόσωπα δὲν γνωρίζομεν. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ διέτριβεν ἀκόμη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἰωσὴφ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τοῦ Γερασίμου Θεσσαλονίκης.[4]

---

[1] Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», τόμ. ΙΒ' (1937), σελ. 52. Σ. Π. Οἰκονόμου, Ἡ ἐν Θεσπρωτίᾳ σταυροπηγιακὴ μονὴ Γηρομερίου, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. Θ' (1899), σελ. 455.

[2] Τὸ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του σουλτανικὸν βεράτιον ἄνευ χρονολογίας βλ. ἐν Μιχ. Ἀθ. Καλινδέρη, Τὰ λυτὰ ἔγγραφα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1951, σελ. 78 - 84.

[3] Καλ. Δελικάνη, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 317. Ὁ συνταχθεὶς ὑπὸ Ἀνωνύμου, Κατάλογος μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, «Γρηγόριος Παλαμᾶς», τόμ. Ζ' (1923), σελ. 76 - 77, ὅπου ἔτος μεταθέσεως τοῦ Ἰωσὴφ εἰς Θεσσαλονίκην σημειοῦται τὸ 1815, εἶναι ὅλως πρόχειρος. Ἐντεῦθεν βλ. Γερ. Ι. Κονιδάρη, ἐν τῇ «Θρησκευτικῇ καὶ Χριστιανικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», τόμ. Γ' (1940), στ. 1044 - 1045, ἐν λ. Πρβλ. Μητροπολίτου Ἀμασείας Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Χρονολογικοὶ κατάλογοι..., «Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως, φ. 6369, 9 Ὀκτωβρίου 1890, ὅπου ἐπίσης ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Γερασίμου παρατείνεται μέχρι τοῦ 1814, ἡ δ' ἐκλογὴ τοῦ Ἰωσὴφ τίθεται εἰς τὸ ἔτος 1815.

[4] Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ παρατίθεται ἐνταῦθα ἡ κυριωτέρα περὶ τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης βιβλιογραφία. L. Petit, Les évêques de Thessalonique, «Échos d' Orient», τόμ. IV (1901), σελ. 136 κέξ. Πρβλ τόμ. V (1902), σελ. 26 κέξ., τόμ. VI (1903), σελ. 292 κέξ., τόμ. VIII (1905), σελ. 272 κέξ., τόμ. XVIII (1918), σελ. 236 κέξ. V. Laurent, La liste episcopale du Synodicon de Thessalonique, «Échos d' Orient», τόμ. XXXVI (1933), σελ. 300 κέξ. Β. Α. Μυστακίδου, Διάφορα περὶ Θεσσαλονίκης σημειώματα. Δ' Μητροπολῖται Θεσσαλονίκης, «Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικὸς Σύλλογος», τόμ. ΚΖ' (1900), σελ. 377 κέξ. Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν»,

Ἂν καὶ δὲν ὑπάρχουν πηγαὶ περὶ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ δράσεως τοῦ Ἰωσήφ, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οὗτος ἀνταπεκρίθη ἱκανοποιητικῶς καὶ εἰς τῆς νέας καὶ μεγαλυτέρας ἐπαρχίας τὰς ἀπαιτήσεις. Ἐκ τῶν ὀλίγων ὑπαρχουσῶν εἰδήσεων θὰ παρακολουθήσωμεν τὰ κατ' αὐτὸν μέχρι τῆς ἀγχόνης. Ἐν πρώτοις ἐν ἀρχῇ χειρογράφου τοῦ ΙΕ' ἢ ΙΣ' αἰ., ἀνήκοντος εἰς τὴν μονὴν Βλαταίων, ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθος σημείωσις «*αωιβφ =1812 Φεβρουαρίῳ β' ἦλθεν ὁ ἅγιος Θεσσαλονίκης κῦρ Ἰωσήφ. Ὁ γράψας σύγκελλος Ἄνθιμος*».[1] Πρόκειται περὶ ἐνθυμήσεως, ἐξ ἧς πληροφορούμεθα ἐπίσκεψιν τοῦ οἰκείου μητροπολίτου εἰς τὴν μονήν. Κάτι παρόμοιον ἐξάγεται ἐξ ἄλλου χρονικοῦ, καταχωριζομένου εἰς τὸν ἀρχαιότερον κώδικα τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγούδας, ἀναγόμενον εἰς τὸ ἔτος 1789, ἐκ τοῦ ὁποίου μανθάνομεν ὅτι ἐνώπιον τοῦ κυριάρχου ἀρχιερέως ἐθεωρήθη ὁ λογαριασμὸς τοῦ ἐπιτρόπου Γ. Πάϊκου, κατ' Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1815. Τὸ χρονικὸν τοῦτο ἰδιοχείρως ἔγραψε καὶ ἐν τέλει ὑπέγραψεν ὁ μητροπολίτης οὕτως ✠ *Ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ ὑποβεβαιοῖ*.[2]

Χηρευούσης τῆς ἐπισκοπικῆς ἕδρας Σερβίων καὶ Κοζάνης, τῆς ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης ὑπαγομένης, τὸ ἔτος 1815 ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ προώρισεν ὡς ἐπίσκοπον τὸν ἱερέα Βενιαμίν, τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὁποίου ἐκύρωσε τὸ πατριαρχεῖον κατὰ τὰ κεκανονισμένα, ἐν τέλει δὲ ἐπεκύρωσε διὰ βερατίου ὁ σουλτάνος Μαχμοὺτ Β'. Τὸ τουρκικὸν γράμμα φέρει ἡμερομηνίαν 15 Σιαμπὰν 1230 ἔτους Ἐγίρας, ἤτοι 23 Ἰουλίου 1815 σωτηρίου.[3] Τὸν Βενιαμὶν τοῦτον Σερβίων καὶ Κοζάνης θὰ συναντήσωμεν πάλιν εὐθὺς κατωτέρω.

Κατὰ τὴν τρίτην πατριαρχίαν Γρηγορίου Ε' ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ ἐκλήθη καὶ πάλιν ὡς μέλος συνοδικὸν τῆς πατριαρχικῆς Συνόδου κατὰ τὰ ἔτη 1819 - 1821, καθ' ἃ διέμενεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ δὲν ἐπέπρωτο νὰ

τόμ. ΙΒ' (1936), σελ. 176 (ἀτελῆ). Μ. Ι. Γεδεών, Σημειώσεις εἰς ἀναγραφὰς μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. ΚΓ' (1903), σελ. 254 - 258, 437 - 439 (ἡ συνέχεια φαίνεται διακοπεῖσα). Π. Γ. Ζερλέντου, Θεσσαλονικέων μητροπολῖται ἀπὸ Θεωνᾶ... μέχρι Ἰωάσαφ Ἀργυροπούλου, Byzantinische Zeitschrift, τόμ. XII (1903), σελ. 131 - 152. Τοῦ αὐτοῦ, Νεόφυτος Δαμαλᾶς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης 1680 - 1686, «Γρ. Παλαμᾶς», τόμ. Δ' (1920), σελ. 561 - 562.

[1] Β. Α. Μυστακίδου, Διάφορα περὶ Θεσσαλονίκης σημειώματα, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 384.

[2] Αὐτ., σελ. 386. Ἐνταῦθα ἐν πίνακι ὑπ' ἀριθ. 5 πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Ἰωσὴφ ὡς Θεσσαλονίκης, εἰλημμένης ἐκ τῆς ἐν λόγῳ θεωρήσεως τοῦ λογαριασμοῦ. Τοῦτ' αὐτὸ τὸ πανομοιότυπον ἐπανεκδίδεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου Β. Α. Μυστακίδου, Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ Κουρούτσεσμε, «Παρνασσός», τόμ. ΙΑ' (1887/88), ἀριθ. 1 ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι.

[3] Α. Σιγάλα, Πατριαρχικαὶ πράξεις, φερμάνια καὶ ἄλλα τινὰ ἔγγραφα, «Μακεδονικά», τόμ. Α' (1940), σελ. 284 - 294.

ἐπιστρέψῃ πλέον εἰς τὴν μητρόπολίν του. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα συναντῶμεν αὐτὸν ὡς ἑξῆς :

Τὴν 1ην Ἀπριλίου 1819 εἰς συνοδικὴν ἐπιστολὴν Γρηγορίου Ε' πρὸς τὸν πρώην Ρόδου Παΐσιον, ψηφισθέντα μητροπολίτην Μεσημβρίας.[1] Τὴν 13ην Ἰουνίου ἰδίου ἔτους εἰς συνοδικὸν καὶ πατριαρχικὸν γράμμα περὶ ἐφ' ἅπαξ καταβολῆς ἀντὶ τῆς καθωρισμένης ἐτησίας εἰσφορᾶς τῆς μονῆς Ἁγίου Νικολάου Σίτζας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ρέοντος καὶ Πραστοῦ.[2] Τὸν Ἰούλιον 1819 ὑπογράφει τέσσαρα γράμματα, ἤτοι συνοδικὸν εὐεργετήριον περὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ὡς γενικοῦ ἱεροκήρυκος τῆς Μ. Ἐκκλησίας,[3] σιγίλλιον πατριαρχικὸν περὶ τοῦ ἐν Σμύρνῃ φιλολογικοῦ γυμνασίου [4] καὶ ὅμοιον περὶ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς Σταυρονικήτα.[5] Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1819 ὑπογράφει συνοδικὸν γράμμα κατὰ κολυβάδων καὶ περὶ τῆς ἱερᾶς μεταλήψεως,[6] ὅμοιον περὶ ἐφ' ἅπαξ καταβολῆς ἐτησίων εἰσφορῶν τῆς σταυροπηγιακῆς γοργυνιακῆς Μονῆς τῆς Αἱμυαλοῦς [7] καὶ σιγίλλιον περὶ τῆς μονῆς τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων Λακεδαίμονος.[8] Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1819 ὑπογράφει συνοδικὸν γράμμα ὑπὲρ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Ξενοφῶντος,[9] τὸν δὲ Νοέμβριον ὑπογράφει τὸ περίφημον διαλυτικὸν

---

[1] Γ. Γ. Παπαδοπούλου - Γ. Π. Ἀγγελοπούλου, Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον... Γρηγόριον τὸν Ε', τόμ. Α', σελ. 100. Ἡ ὑπογραφὴ ὁ Θεσσαλονίκης Μελέτιος δέον νὰ διορθωθῇ εἰς Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ.

[2] Αὐτ., σελ. 96.

[3] Αὐτ., σελ. 108. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἃς διορθωθῇ ἐν τῷ γράμματι τούτῳ ἡ ὑπογραφὴ τοῦ Δέρκων Γερασίμου εἰς τὸ ὀρθὸν Δέρκων Γρηγόριος.

[4] Αὐτ., σελ. 154.

[5] Γαβριὴλ Σταυρονικητιανοῦ, Σιγίλλιον πατριάρχου Γρηγορίου Ε'...., «Γρ. Παλαμᾶς», τόμ. Δ' (1920), σελ. 308.

[6] Μαν. Ι. Γεδεών, Κανονικαὶ διατάξεις, τόμ. Β', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1889, σελ. 155. Πρβλ. Mansi, Sacrorum consiliorum nova et amplissima collectio, τόμ. XI., Παρίσιοι 1909, σελ. 82.

[7] Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἡ παρὰ τὴν Δημητσάναν μονὴ Παναγίας τῆς Αἱμυαλοῦς, ἐν Ἀθήναις 1949, σελ. 29, ὁπόθεν καὶ τὸ πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς του. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ διορθωτέα εἶναι μεταξὺ τῶν ὑπογραφῶν τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων ἡ πρώτη, μὴ ἀνήκουσα εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον, ἀλλ' εἰς τὸν Καισαρείας Ἰωαννίκιον. Εἰς τὸ περαιτέρω, σελ. 30 - 31, ἐκδιδόμενον ἐπιτίμιον τοῦ ἰδίου πατριάρχου ἡ πρώτη εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερὸν ὑπογραφὴ δὲν εἶναι τοῦ Γρηγορίου Ε' ἀλλὰ τοῦ Δέρκων Γρηγορίου, ἡ δὲ τελευταία δὲν εἶναι τοῦ Κυζίκου ἀλλ' ἀναγνωστέα † ὁ Βυζίης (sic) Ἱερεμίας. Ἐπίσης δέον νὰ διορθωθῇ: ὁ Μαρωνείας Κωνστάντιος ἀντὶ Κωνσταντῖνος.

[8] Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Κατάλογος τῶν ἐν τῷ Ἱστορικῷ Ἀρχείῳ Σπάρτης χειρογράφων κωδίκων καὶ λοιπῶν ἐγγράφων, «Ἀθηνᾶ», τόμ. ΝΖ' (1952), σελ. 41. Ἡ ὑπογραφὴ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος κατὰ Μάϊον 1815 ἐν τῷ αὐτόθι, σελ. 42, ἀριθ. 10, περιγραφομένῳ σιγιλλίῳ τῆς μονῆς Ἁγ. Τεσσαράκοντα ἔχει ἀναγνωσθῆ ἐσφαλμένως.

[9] Louis Petit, Actes de Xenophon, Πετρούπολις 1903, σελ. 90.

γράμμα Γρηγορίου τοῦ Ε' ἐπὶ τοῦ παρανόμου συνοικεσίου τοῦ διακόνου Προκοπίου Καρτζιώτου, τοῦ εἰλογηθέντος ὑπὸ τοῦ Τριπολιτζᾶς κακο Διονυσίου.[1] Τὸ αὐτὸ τέλος ἔτος 1819 ἄνευ μηνὸς ἀπαντᾷ ὑπογεγραμμένος εἰς γράμμα πατριαρχικὸν περὶ τῆς σχολῆς Δέρκων, τῆς προνοίᾳ τοῦ σοφοῦ μητροπολίτου Δέρκων Γρηγορίου λειτουργούσης.[2] Εἰς τὸν μῆνα Αὔγουστον τοῦ 1819 προσγράφεται συνοδικὸν ἐπιτίμιον Γρηγορίου Ε' κατὰ Νάνου Ρόμπακα καὶ τῆς συζύγου του Μπεγίνας ἐκ Κοζάνης, ἀποσταλὲν δι' ἐπιστολῆς τοῦ κυριάρχου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους εἰς Κοζάνην.[3]

Κατὰ τὸ 1820 ὁ Ἰωσὴφ ὡς συνοδικὸς ἀρχιερεὺς κυροῖ διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ τὰ ἀκόλουθα γράμματα τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Ἐν πρώτοις κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ὑπογράφει σιγίλλιον περὶ τῆς σχολῆς Δέρκων,[4] ἕτερον ἐπικυροῦν προηγούμενα ὅμοια περὶ τῆς σχολῆς ἑλληνικῶν μαθημάτων Ναζιανζοῦ (Σινασοῦ) [5] καὶ ἀπανταχοῦσαν περὶ τηρήσεως ληξιαρχικοῦ κώδικος παρ' ἑκάστῃ ἐνορίᾳ.[6] Τὸν Φεβρουάριον 1820 μετέχει τῆς Συνόδου ἔχων καὶ τὰς γνώμας τοῦ τε Βεροίας Ζαχαρίου καὶ τοῦ Κρήτης Γερασίμου εἰς πρᾶξιν ἀποκαταστάσεως εἰς τὴν μητρόπολιν Παροναξίας τοῦ ἐπισκόπου Βενδίτσης Ἱεροθέου.[7] Τὴν 1ην Μαρτίου κυροῖ διὰ τῆς ὑπογραφῆς του μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπιτρόπων τῆς τυπογραφίας ἔκ τε τῆς ἱεραρχικῆς ὁμηγύρεως καὶ τῆς ἀρχοντικῆς χορείας τὰς συμφωνίας συνεχίσεως τῆς πατριαρχικῆς τυπογραφίας.[8] Τὸν Ἀπρίλιον ὑπογράφει σιγίλλιον περί τινος

---

[1] Μ. Ι. Γεδεών, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 173. Πρβλ. ἀναδημοσίευσιν ὑπὸ L. Petit, Mansi, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 86.

[2] Μ. Ι. Γεδεών, Ἔγγραφα, λίθοι καὶ κεράμια, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1892, σελ. 87. Πρβλ. «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. Θ' (1889), σελ. 412.

[3] Μιχ. Ἀθ. Καλινδέρη, Σημειώματα ἱστορικὰ (ἐκ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας), Πτολεμαΐς 1939, σελ. 32 - 33.

[4] Γ. Π. Πουρνάρα, Ἐλάσσονες ἱστορικαὶ σελίδες ἐκ τῆς Θεραπειάδος, «Ἡμερολόγιον Ἀνατολῆς», τόμ. Δ' (1885), σελ. 126. Δὲν ἠλέγξαμεν τίνα σχέσιν ἔχει τὸ σιγίλλιον τοῦτο πρὸς τὸ κατὰ τὸ ἔτος 1819 μνημονευθὲν ἄνευ μηνὸς παρεμφερὲς γράμμα τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου.

[5] Ρίζου Ἐλευθεριάδη, Σινασός, ἐν Ἀθήναις 1879, σελ. 35. Ι. Σαραντίδη Ἀρχελάου, Ἡ Σινασός, ἐν Ἀθήναις 1899, σελ. 27. Αἱ ἀναγνώσεις τῶν ὑπογραφῶν ἐν πολλοῖς ἐσφαλμέναι, π.χ. Τυρνόβου Ἰωσήφ, Ἀδριανουπόλεως Διονύσιος.

[6] Μητροπολίτου Ἀμασείας Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία παρ' ἡμῖν, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. Θ' (1889), σελ. 236. Πρβλ. Mansi, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 90 (ἀναδημοσίευσις).

[7] Γ. Γ. Παπαδοπούλου-Γ. Π. Ἀγγελοπούλου, Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον... Γρηγόριον τὸν Ε', σελ. 101. Ἀρχιμανδρίτου Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτου, Ἡ μητρόπολις Παροναξίας, «Νέα Σιών», τόμ. Θ' (1909), 74.

[8] Παπαδοπούλου-Ἀγγελοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 179.

τόπου, ἀνήκοντος εἰς τὴν κυριότητα τῆς μονῆς Παντελεήμονος Ἁγίου Ὄρους.[1] Τὴν 25ην Μαΐου ἀπαντᾷ ἡ ὑπογραφή του εἰς συνοδικὸν γράμμα πρὸς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους περὶ ἀποστολῆς πατριαρχικῶν ἐξάρχων πρὸς ἐπίλυσιν διαφορῶν.[2] Τὸν Ἰούλιον ὑπογράφει συνοδικὸν ἐπιτίμιον κατὰ παντός, ὅστις ἤθελεν ἐνεργήσει κατὰ τῆς ἀρτισυστάτου σχολῆς Προυσοῦ.[3] Τὸν Ὀκτώβριον ὑπογράφει σιγίλλιον ὑπὲρ τῆς ἐν Λακεδαίμονι μονῆς Ζερμπίτσης [4] καὶ ἐπιτίμιον ἐκκλησιαστικὸν κατὰ τῆς ἐκ Σπετσῶν καταγομένης Λασκαρίνας, συζύγου τοῦ ἀποθανόντος Δημητρίου Χατζῆ Παντελῆ, κατακρατούσης καὶ ἰδιοποιουμένης ἀπὸ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τὰ πατρικὰ αὐτῶν δίκαια.[5] Τὸν Νοέμβριον 1820 συνυπογράφει πατριαρχικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Λοιδορικίου περὶ τῶν χρεῶν αὐτοῦ,[6] καθὼς ἐπίσης σιγίλλιον περὶ δύο μονυδρίων Καρύστου.[7] Τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἔτους τούτου 1820 ὑπογράφεται εἰς τρία γράμματα συνοδικά, ἤτοι εἰς σιγίλλιον περὶ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Θήρᾳ,[8] εἰς συστατικὸν περὶ τοῦ ἱερομονάχου Νεοφύτου τῆς ἰδίας μονῆς [9] καὶ εἰς τὸ ἀμφισβητούμενον συγχωρητικὸν τοῦ παρανόμου γάμου τοῦ Προκοπίου Καρτζιώτου, μετὰ πληθούσης μάλιστα Συνόδου.[10] Πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ σχετίζεται ἀμέσως ἡ ἀπὸ 3 Ἰου-

---

[1] Acta praesertim Graeca Rossici in monte Athos monasterii, Κίεβον 1873, σελ. 270. Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐν Ἄθῳ ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, Κωνσταντινούπολις 1874, σελ. 152.

[2] Ἀρχιμανδρίτου Χριστοφόρου Κτενᾶ, Ἀνέκδοτα κειμήλια. Ὁ ἐθνομάρτυς Γρηγόριος ὁ Ε' καὶ τὸ μέγα αὐτοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς εἰρήνευσιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους διαφέρον, «Ἱερὸς Σύνδεσμος», ἔτος ΚΑ', φ. 22 (15.9.1921), σελ. 2-4.

[3] Κ. Ἀμάντου, Ἡ μονὴ Προυσοῦ, «Ἑλληνικά», τόμ. Ϛ' (1933), σελ. 251. Πρβλ. Γρ. Ι. Νταβαρινοῦ - Α. Δ. Τσαπέρα, Ἱστορία τῆς ἐν Εὐρυτανίᾳ ἱερᾶς μονῆς Προυσοῦ..., Ἀθῆναι 1957, σελ. 144. Ἡ παροῦσα ἔκδοσις, ὄγκος τυπωμένου χάρτου, οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει ἐπιστημονικήν.

[4] Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Κατάλογος τῶν ἐν τῷ Ἱστορικῷ Ἀρχείῳ Σπάρτης..., ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 39, ἀριθ. 3.

[5] Πρόκειται περὶ ἀντιγράφου, ἀποκειμένου εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, Συλλογὴ Βλαχογιάννη, Ὑπουργ. Δικαίου, φ. 40, 29 Ἰανουαρίου 1826.

[6] Παπαδοπούλου - Ἀγγελοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1866, σελ. 512.

[7] Μητροπολίτου Χαλκίδος Χρυσάνθου, Συνοδικὸν γράμμα περὶ δύο μονυδρίων Καρύστου, «Ἱερὸς Σύνδεσμος», ἔτος Κ', φ. 266 (1.6.1916), σελ. 6. Ἡ ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ χρονολογία τοῦ γράμματος «Νοέμβριος ἔτους 1808, ἰνδ. θ'» εἶναι ἐσφαλμένη. Προφανῶς πρόκειται περὶ γραμμάτων ΑΩΚ'=1820, τὸ δὲ τελευταῖον τῶν μονάδων γράμμα ποὺ ἐξελήφθη ὡς η' δὲν εἶναι παρὰ γράμμα δεκάδων κ'. Πρὸς τὸ ὀρθὸν ἔτος 1820 συμφωνεῖ καὶ τὸ σημειούμενον θ' ἔτος τῆς ἰνδικτιῶνος.

[8] Φ. Κουκουλέ, Ἡ ἐν Θήρᾳ ἱερὰ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. Ϛ' (1929), σελ. 79.

[9] Αὐτ., σελ. 74.

[10] Γ. Γ. Παπαδοπούλου - Γ. Π. Ἀγγελοπούλου, Τὰ κατὰ τὸν

νίου 1820 ἐγκύκλιος Γρηγορίου τοῦ Ε΄, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν παναγιώτατον μητροπολίτην Θεσσαλονίκης καὶ τοὺς ἐπισκόπους αὐτοῦ, ὑπογεγραμμένη φυσικὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον, ἐφ' ὅσον καθ' ὅλον τὸ ἔτος τὸν εἴδομεν συνοδικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ συνιστῶσα νὰ μείνουν πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ μὴ παρασυρθοῦν ὑπὸ τῆς κινήσεως τοῦ Ἀλῆ. Τὸ κίνημα ἀκριβῶς τοῦτο εἶχε πολὺ ἀνησυχήσει τὴν Ὑψηλὴν Πύλην καὶ ἀπήτησεν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον νὰ συστήσῃ τὴν ὑποταγὴν τῶν ραγιάδων. Καὶ πράγματι εἰς τὴν προκειμένην ἐγκύκλιον τρία χωρία ἀπήντησαν διὰ τῶν ἱερέων των ὑπὸ ἡμερομηνίαν 5 Ἰουλίου 1820 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Σερβίων καὶ Κοζάνης ὅτι θὰ μείνουν ἥσυχοι ραγιάδες.[1]

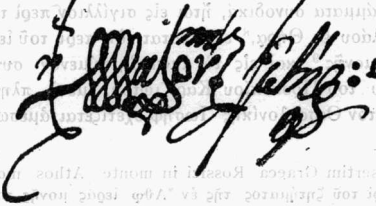

Πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ ἐκ γράμματος τοῦ ἔτους 1819.

Τὸ 1821, ὀλίγον πρὸ τῆς κηρύξεως τῆς Ἐπαναστάσεως, τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Ἰωσὴφ συναντῶμεν εἰς πιττάκιον Γρηγορίου τοῦ Ε΄ πρὸς Στέφανον Μαυ-

ἀοίδιμον ... Γρηγόριον Ε΄, σελ. 280. Ὑπὸ τοῦ Μ. Γ ε δ ε ὼ ν, Κανονικαὶ διατάξεις, τόμ. Β΄, σελ. 155 κέξ. ἐκδίδονται δύο ἀκόμη γράμματα, σχετικὰ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ Προκοπίου Καρτζιώτου, σημειοῦται μάλιστα, σελ. 159, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀμφιβάλλει περὶ τῆς γνησιότητος τῆς συγχωρητικῆς πράξεως. Δὲν θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τοὺς ἀπωτέρους λόγους τῆς συγχωρήσεως. Πάντως εἰς τὴν σχετικὴν πρᾶξιν ἀναφέρεται ὅτι ἐβεβαίωσαν τὸ Πατριαρχεῖον οἱ ὁμογενεῖς περὶ τῆς φιλοκαλίας τοῦ Προκοπίου, τῆς φιλογενοῦς αὐτοῦ διαθέσεως, τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ καὶ δὴ περὶ τῆς μεταμελείας του μετὰ συντριβῆς καρδίας κλπ., ἔτι δὲ τὸ Πατριαρχεῖον ἐπληροφορήθη περὶ τῶν ἁδροτάτων χορηγιῶν τοῦ ἀνδρὸς πρὸς κοινωφελῆ ἱδρύματα, ὡς εἶναι π.χ. ἡ εἰς Ἅγιον Ἰωάννην Κυνουρίας ὁμώνυμος αὐτοῦ Σχολὴ Καρτζιώτη.

[1] Μ ι χ. Ἀ Θ. Κ α λ ι ν δ έ ρ η, Γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Μακεδονία χρόνων Τουρκοκρατίας, Πτολεμαΐς 1940, σελ. 70. Πρβλ. βιβλιοχρισίαν Ἀ ν τ. Δ. Κ ε ρ α μ ο π ο ύ λ ο υ, «Ἀθηνᾶ», τόμ. ΝϚ΄ 1952, σελ. 333, ὁπόθεν καὶ παραλαμβάνομεν, μὴ δυνηθέντες νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸ φυλλάδιον τοῦ Καλινδέρη. Ἡ προκειμένη ἐγκύκλιος δὲν εἶναι γνωστὴ ἄλλοθεν. Καὶ πρέπει νὰ ἐκδοθῇ, διότι εἶναι διδακτικὸν τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι αὕτη ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης, ποὺ ὅμως αὐτὴν τὴν ἐποχὴν εἶναι συνοδικὸς

ρογένην, ἀποκαθιστάμενον καὶ αὖθις εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Μ. Λογοθέτου.[1] Κατόπιν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ καὶ παντὸς ἄλλου συνοδικοῦ ἀρχιερέως θὰ εὕρωμεν πρὸ πάντων εἰς τὸ γνωστὸν ὑπὸ τραγικὰς συνθήκας συνταχθὲν ἀφοριστικὸν κατὰ τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τῆς φυλῆς. Περαιτέρω τὸν Ἰωσὴφ θὰ παρακολουθήσωμεν συλλαμβανόμενον καὶ ἀγόμενον πρὸς τὴν ἀγχόνην. Προκαταβολικῶς δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰς λεπτομερείας τῶν ἱστορικῶν γεγονότων δὲν γνωρίζομεν λόγῳ τῆς γενικῆς συγχύσεως, ποὺ ἐπεκράτησε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Πολλάκις μάλιστα ἀντιφατικαὶ εἶναι αἱ ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἱστοριογράφων παρεχόμεναι εἰδήσεις, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὰς χρονολογίας καὶ τὰ πρόσωπα, διότι δὲν ἦσαν αὐτόπται.

Φυσικὸν ἦτο, μόλις ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὰς Παραδουναβίους Ἡγεμονίας, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη νὰ στραφῇ πρὸς τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τοῦ δουλεύοντος ἔθνους, τὴν Μ. Ἐκκλησίαν. Οὕτω τὴν 9ην Μαρτίου διὰ φιρμανίου καὶ ἄνευ ἐπεξηγήσεων ὁ πατριάρχης διετάσσετο ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν Πύλην τινὰς τῶν προκρίτων ἀρχιερέων, καθ' ἃ διηγεῖται ὁ συνήθως καλὰ πληροφορημένος διὰ τὰ φαναριωτικὰ πράγματα Σπ. Τρικούπης, κατονομάζων ὡς φυλακισθέντας τοὺς Ἐφέσου Διονύσιον, Δέρκων Γρηγόριον, Νικομηδείας Ἀθανάσιον, Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, Τυρνόβου Ἰωαννίκιον, Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεον καὶ Ἀγχιάλου Εὐγένιον.[2] Τοῦτο ὅμως συνέβη

καὶ διατρίβει εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀσφαλῶς δὲ καὶ θὰ συνυπογράφῃ τὴν ἐγκύκλιον, ἐπομένως δὲν θὰ ἐχρειάζετο νὰ τοῦ ἀποσταλῇ αὕτη. Ἂν, ὡς φαίνεται, ἡ ἐγκύκλιος ἐκοινοποιήθη εὐρέως εἰς τὰς ἐπαρχίας, κάπως περίεργον εἶναι ὅτι δὲν εἶναι γνωστή.

[1] Δ η μ. Μ. Σ ά ρ ρ ο υ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. Θ΄ (1932), σελ. 169.

[2] Σ π. Τ ρ ι κ ο ύ π η, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἔκδ. Ἑκατονταετηρίδος, τόμ. Α΄, ἐν Ἀθήναις 1925, σελ. 65/76. Ὑπὸ τοῦ Ι. Φ ι λ ή μ ο ν ο ς, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Β΄, Ἀθῆναι 1859, σελ. 117, ἀναφέρεται ἀορίστως ἐπίσης ἡ σύλληψις τῶν μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης, Ἀδριανουπόλεως καὶ Τυρνόβου κατ' ἀξίωσιν τῆς Πύλης μετὰ τὸ πρῶτον διάβημα τοῦ πατριάρχου περὶ παροχῆς ἐγγυήσεως ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν προκρίτων ὅτι δὲν ἤθελον μετακινηθῆ. Ὑπὸ τοῦ Ἀ μ β ρ ο σ ί ο υ Φ ρ α ν τ ζ ῆ, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τόμ. Α΄, ἐν Ἀθήναις 1839, σελ. 249 κέξ., ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ ὀνομαστικῶς ἐζητήθησαν παρὰ τοῦ σουλτάνου μέλη τῆς πατριαρχικῆς Συνόδου ὡς ὅμηροι, ὡς τοιοῦτοι δ' ἀπεστάλησαν οἱ Ἐφέσου, Νικομηδείας καὶ Δέρκων, μετήχθη δ' ὁ Ἀγχιάλου, καὶ ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐζητήθησαν καὶ ἄλλοι ἀρχιερεῖς καὶ ὁ Γρηγόριος ἀπέστειλε δύο σχετικωτέρους του, τὸν Θεσσαλονίκης καὶ τὸν Τυρνόβου (σελ. 252). Συγκεχυμέναι εἶναι καὶ αἱ ἐπὶ τῶν γεγονότων πληροφορίαι, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὰς χρονολογίας, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χ ρ υ σ ο σ τ ό μ ο υ Π α π α δ ο π ο ύ λ ο υ, Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Μεγάλη Ἐπανάστασις τοῦ 1821, «Θεολογία», τόμ. ΚΑ΄ (1950), σελ. 482 κέξ. Τ ο ῦ α ὐ τ ο ῦ, Ἡ

μᾶλλον, ὅταν ἐγνώσθη ἡ γενικὴ ἐν Πελοποννήσῳ ἐξέγερσις, καὶ ἰσχύει ὡς πρὸς ὡρισμένα μόνον ἀρχιερατικὰ πρόσωπα. Ἂν ἠγείρετο τώρα ἀξίωσις τοῦ σουλτάνου, εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Γρηγορίου ἤρμοζε νὰ θέσῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ τυράννου. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐζητήθη κατ' ἀρχὴν ἡ ἀποκήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ κινήματος, πρᾶγμα φυσικώτερον διὰ τὴν νοοτροπίαν τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ἡ Μ. Ἐκκλησία ἔκρινεν ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε ν' ἀρνηθῇ, συμφώνως ἄλλως τε πρὸς καὶ ἄλλοτε γενομένας τοιαύτας θεαματικὰς καὶ εἰκονικὰς ἐνεργείας, οἷος ὁ ἀφορισμὸς τῶν κλεφτῶν κατὰ τὸ 1806.[1]

Ὁ Ἰω. Φιλήμων, περιγράφων τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει γεγονότα, παραθέτων τὰ κύρια σημεῖα τοῦ σουλτανικοῦ διατάγματος, τοῦ ἀναγνωσθέντος εἰς τὴν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις συγκέντρωσιν τῶν ἐκπροσώπων τοῦ κινδυνεύοντος ἔθνους καὶ ἑρμηνεύων τὰς ἑκατέρωθεν ἐπικρατούσας σκέψεις καὶ προθέσεις, χρονολογεῖ τὴν ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάγνωσιν τοῦ σουλτανικοῦ περὶ ἀμνηστείας φιρμανίου ὡς γενομένην τὴν Ε' Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν, 23 Μαρτίου. Ἀπὸ τῆς ἑπομένης λέγει ὅτι ἤρχισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ θυσία, μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων θυμάτων θεωρεῖ τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου Διονύσιον τὸν Καλλιάρχην.[2] Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ὁ Ἐφέσου συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη τὴν 10ην Μαρτίου.[3] Ὅτι πρὸ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων ὡδηγήθη εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Διονύσιος φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἔχει ὑπογράψει κανὲν τῶν πατριαρχικῶν ἐγγράφων, δι' ὧν ἀπεκηρύσσετο τὸ κίνημα καὶ οἱ πρωτεργάται του. Τὰ γράμματα ταῦτα φέρουν ἡμερομηνίαν Μαρτίου 1821 καὶ εἶναι τρία, ἤτοι α) μακρὰ ἐγκύκλιος συνοδική, ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Ε' καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Πολυκάρπου καὶ ὁλοκλήρου τῆς Συνόδου ἐξ 21 ἀρχιερέων «ἐπάνωθεν τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου» ὑπογεγραμμένη, περιέχουσα δὲ τὸν γενικὸν ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ κινήματος, λύουσα τὸν ὅρκον τῶν Φιλικῶν καὶ συμβουλεύουσα ὑποταγὴν καὶ εὐπείθειαν εἰς τὴν κραταιὰν καὶ

Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ 1900ῇ ἐπετείῳ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «Θεολογία», τόμ. ΚΔ' (1953), σελ. 15 κέξ.

[1] Τ ά σ ο υ Ἀ θ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ύ λ ο υ, Ἡ παρὰ τὴν Δημητσάναν μονὴ Παναγίας τῆς Αἱμυαλοῦς, σελ. 39 - 40. Χ ρ. Π α π α δ ο π ο ύ λ ο υ, Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Μεγάλη Ἐπανάστασις τοῦ 1821, σελ. 483 - 484.

[2] Ι. Φ ι λ ή μ ο ν ο ς, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 110 κέξ. Περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὑπάρχει καὶ ἴδιον μελέτημα Π. Κ ο ν τ ο γ ι ά ν ν η, Διονύσιος Καλλιάρχης, «Ἀθηνᾶ», τόμ. ΙΗ' (1905), σελ. 145 κέξ.

[3] Σ τ. Ν. Θ ω μ ο π ο ύ λ ο υ, Ὁ μέγας Δέρκων Γρηγόριος 1801 - 1821, «Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας», τόμ. Γ' 1928/29 νέα σειρά, τ. Α', τεῦχ. β', σελ. 90. Τὴν ἄποψιν ταύτην θεωροῦμεν ὡς πιθανωτέραν, ὅτι δηλ. τὴν 9ην Μαρτίου ἐζητήθη ὡς ὅμηρος καὶ ἐφυλακίσθη ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ἕνεκα τῶν πρὸς τοὺς Φαναριώτας σχέσεών του. Ὡς πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν μόνον, πλὴν τοῦ Σπ. Τρικούπη, συμφωνεῖ καὶ ἡ σχετικὴ εἴδησις τοῦ Ν. Σ π η λ ι ά δ η, Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Α', Ἀθήνησι 1851, σελ. 99.

ἀήττητον βασιλείαν,[1] β) ἐπιστολὴ Γρηγορίου Ε' ὑπὸ ἡμερομηνίαν 11 Μαρτίου πρὸς τὸν μητροπολίτην Πλαγηνῶν κατὰ τῶν Μιχ. Σούτσου καὶ Ἀλ. Ὑψηλάντη, μνημονεύουσα τὴν ἀποστολὴν γραμμάτων δι' ἐξάρχων περὶ ὑποταγῆς καὶ ἀναθέματος, ἀποκηρύξεως τοῦ κινήματος καὶ εὐθυνῶν, «ἐπὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου» ὑπογραφεῖσα καὶ αὕτη,[2] γ) ὁμοία σχεδὸν μ' ἐλαφράς τινας μεταβολὰς πρὸς τὴν πρώτην ἐγκύκλιον, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν μητροπολίτην Πλαγηνῶν καὶ ὑπογεγραμμένη «*συνοδικῶς ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης*» ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου καὶ τοῦ Πολυκάρπου «*καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἀρχιερέων*».[3]

[2]Ἐκ τῶν τριῶν τούτων πατριαρχικῶν γραμμάτων τὸ δεύτερον φέρει ἡμερομηνίαν σαφῆ 11 Μαρτίου 1821 καὶ προφανῶς ἀναφέρεται εἰς τὸ πρῶτον. Ἂν εἶναι ἀκριβὴς ἡ ἡμερομηνία αὕτη, 11 Μαρτίου, κατ' ἀνάγκην τὸ πρῶτον ἔγγραφον, ἂν δὲν εἶναι παλαιότερον, εἶναι τοὐλάχιστον σύγχρονον. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ φυσικώτερον. Ἐπομένως ὁ ἀφορισμὸς ἔγινε τὸ ἀργότερον τὴν 11ην Μαρτίου καὶ συγχρόνως ἐκοινοποιήθη πρὸς τοὺς μητροπολίτας δι' ἰδιαιτέρων γραμμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν καὶ ἀνέκδοτα.[4] Δὲν εἶναι λοιπὸν κατόπιν τούτου δυνατὸν νὰ φέρῃ ἡμερομηνίαν 23 Μαρτίου ὁ ἀφορισμός,[5] οὔτε καὶ λόγος ὑπῆρχε ν' ἀναγνωσθῇ τὴν Ε' Κυριακὴν τῶν Νη-

[1] Ἰω. Φιλήμονος, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 309 - 315. Παπαδοπούλου - Ἀγγελοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 235 - 241. Ν. Σπηλιάδου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 49-56. Σπ. Τρικούπη, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 231 - 236. Τάκη Χ. Κανδηλώρου, Γρηγόριος Ε', σελ. 214 - 219. Mansi, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 151 - 156.

[2] Ι. Φιλήμονος, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 315 - 317. Παπαδοπούλου - Ἀγγελοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 227 - 229.

[3] Αὐτ., σελ. 230 - 234. Ι. Φιλήμονος, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 317 - 321.

[4] Πρόκειται περὶ ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ πρωτεργάτας τῆς ἐξεγέρσεως, τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸν καὶ τὸν Τριπολιτζᾶς Δανιήλ, συμπολίτας τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ Θεσσαλονίκης. Εἶναι ἀχρονολόγητοι καὶ ἀναφέρουν ὅτι ἔγιναν συνοδικὰ γράμματα πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτας πάσης τῆς ἐπικρατείας. Αἱ δύο αὗται ἐπιστολαὶ ἀπεστάλησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τοῦ Ῥήγα Παλαμήδη, δὲν ἔφθασαν ὅμως εἰς τὸν προορισμόν των ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι ὁ μεταφορεὺς ἐπεβράδυνε τὴν ἀναχώρησίν του. Βλ. Ἀμβρ. Φραντζῆ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 251, ὑποσ. Ἐκ τοῦ περισωθέντος ἀρχείου τοῦ Ρ. Παλαμήδη μέλλομεν προσεχῶς νὰ ἐκδώσωμεν τὰς ἐπιστολάς. Ἡ τὸν ἀφορισμὸν περιέχουσα ἐγκύκλιος ἐξ ἄλλου περιεσώθη ἐν Κοζάνῃ ἀχρονολόγητος. Πλὴν αὐτῆς ὅμως ἀναφέρεται καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Γρηγορίου Ε' ἀπὸ 16 Μαρτίου 1821, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης διὰ τὸ αὐτὸ θέμα. Περὶ αὐτοῦ ἔγραψε καὶ ἰδιαιτέρως ὁ Θεσσαλονίκης πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκοπῆς Κοζάνης καὶ τοῦτο εἶναι νοητόν, διότι ἦτο μακρὰν των. Γνωρίζομεν καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κοζάνης Βενιαμίν, ἀπὸ 3 Ἀπριλίου 1821, πρὸς τὸν πατριάρχην, ὃν διαβεβαιοῖ περὶ τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν ἐξουσίαν. Βλ. Μιχ. Ἀθ. Καλινδέρη, ἔνθ' ἀνωτ., σελ 75. Ἀντ. Κεραμόπουλλον, ἔνθ' ἀνωτ., ὁπόθεν καὶ παραλαμβάνομεν.

[5] Τὴν ἡμερομηνίαν 23 Μαρτίου παρέχει πρῶτος ὁ Ι. Φιλήμων, ἔνθ' ἀνωτ.,

στειῶν 23 Μαρτίου 1821. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ αὗται ἐνέργειαι ἐπεβλήθησαν χωρὶς ἀμφιβολίαν ὑπὸ τῆς Πύλης μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Μολδοβλαχίας καὶ πᾶσα ἄρνησις τῆς Μ. Ἐκκλησίας ματαία καὶ ἄσκοπος θὰ ἦτο, καὶ σήμερον ἀκόμη κρινομένη, πολλῷ μᾶλλον ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ δραματικὴ κατάστασις τῶν αἱματηρῶν ἐκείνων ἡμερῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι αἱ πρῶται τοῦ μηνὸς Μαρτίου καὶ γίνονται τόσον περισσότερον φρικταί, ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ μηνός.

Μέσα εἰς τὴν γενικὴν ταραχὴν ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τηρήσῃ διάφορον στάσιν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν σύσσωμος χαράσσει ἡ Μ. Ἐκκλησία διὰ τοῦ ἐγκύρου ὀργάνου αὐτῆς, τῆς πατριαρχικῆς Συνόδου, μ' ἐπὶ κεφαλῆς ἄνδρα συνετόν, αὐστηρόν, εὐσεβῆ, φιλογενῆ καὶ πατριώτην, ὡς τοὐλάχιστον ἀποδεικνύει αὐτὴ ἡ θυσία του, τὴν ὁποίαν ἂν ἤθελεν ἠδύνατο διὰ τῆς φυγῆς ν' ἀποφύγῃ.[1] Μετὰ τὸν Ἐφέσου συλλαμβάνονται οἱ μητροπολῖται Νικομηδείας Ἀθανάσιος, Δέρκων Γρηγόριος, συνοδικοί, καὶ Ἀγχιάλου Εὐγένιος, ἐπειγόντως μεταχθεὶς ἐκ τῆς ἐπαρχίας του. Τοῦτο μᾶλλον ἔγινεν ἀρκετὰς ἡμέρας βραδύτερον, καὶ δὴ μετὰ τὴν ἀγγελίαν τῆς γενικεύσεως τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Πελοπόννησον. Διὰ τὸν Δέρκων ἰδιαιτέρως φαίνεται ὅτι συνελήφθη βραδύτερον, μετὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ πατριάρχου. Μετ' αὐτοῦ συνελήφθησαν οἱ μητροπολῖται Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος καὶ Τυρνόβου Ἰωαννίκιος. Ἡ δευτέρα αὕτη ὁμὰς πιθανώτατα συνελήφθη μετὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου, καθ' ἣν ἐκρέμασαν τὸν πατριάρχην μετὰ τῶν μητροπολιτῶν Ἐφέσου, Ἀγχιάλου καὶ Νικομηδείας, ἣ καὶ τὴν ἰδίαν ταύτην ἡμέραν, καθείρχθη δὲ εἰς τὸν λεγόμενον Φοῦρνον τοῦ Μποσταντζήμπαση. Ἡ φυλάκισις διήρκεσεν ἐπ' ἀρκετόν, λέγεται μάλιστα ὅτι ἐκ περιτροπῆς ἀνακρινόμενοι μόνον μὲ τοὺς διακόνους των οἱ ἀρχιερεῖς ἠδύναντο νὰ ἐπικοινωνοῦν καὶ ὅτι ὑφίσταντο στερήσεις παντὸς εἴδους.[2] Ἐπειδὴ ὑπάρχει ἡ πληροφορία, ὅτι οἱ κρατούμενοι εἶχον τὰς ἀνέσεις των εἰς τὰς φυλακάς,[3] πρέπει νὰ ὑπομνησθῇ ὅτι δὲν ἐκλήθησαν ἐκεῖ ὡς φι-

σελ. 113, 309, ἄνευ ἀμφιβολίας ἡ μνείας τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ἀρύεται, ἐδέχθησαν δὲ οἱ ἐφεξῆς γράψαντες, π.χ. Σ τ. Θ ω μ ό π ο υ λ ο ς, ἔνθ. ἀνωτ., σελ. 90, μολονότι ἀποκαθιστᾷ ἄλλα σημεῖα τῶν διηγήσεων.

[1] Τὴν περὶ φυγῆς ἄποψιν δέχεται ἀνεπιφυλάκτως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χ ρ. Π α π α δ ό π ο υ λ ο ς, Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Μεγάλη Ἐπανάστασις τοῦ 1821, ἔνθ' ἀνωτ., σελ 485 κέξ., ἀκολουθῶν καὶ τοὺς κυριωτέρους τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν, Φιλήμονα καὶ Τρικούπην, εἰς οὓς καὶ παραπέμπει, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἄλλους, σχεδὸν ὁμοιομόρφως ἑρμηνεύοντας τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ τῶν σχετικῶν ἀποκηρυκτικῶν τοῦ κινήματος γραμμάτων.

[2] Ἀ μ β ρ. Φ ρ α ν τ ζ ὴ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 255. Τὰ περὶ στερήσεων ὁ Σ τ. Θ ω μ ό π ο υ λ ο ς, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 97, χαρακτηρίζει ὡς μυθιστορικὰς διηγήσεις.

[3] Σ π. Τ ρ ι κ ο ύ π η, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 65, 113-114.

λοξενούμενοι καὶ ἀκόμη ὅτι ὑπάρχει τὸ προηγούμενον τῶν ἀνέσεων τῶν ἐν Τριπόλει φυλακῶν τῶν ὁμήρων.

Περὶ τῆς τύχης τῶν κρατουμένων ἀρχιερέων ὁριστικῶς ἔκρινεν ἡ ἔκβασις τῶν πολεμικῶν γεγονότων· καὶ δὴ ἡ ἀγγελία περὶ τῆς ἐν Λέσβῳ πυρπολήσεως τοῦ τουρκικοῦ δικρότου τὴν 27ην Μαΐου ὑπὸ τοῦ Παπανικολῆ προεκάλεσε τὴν μῆνιν τοῦ σουλτάνου, ὥστε εἰς ἀντεκδίκησιν διέταξε τὴν θανάτωσιν τῶν φυλακισμένων.[1] Καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις οἱ ἀρχιερεῖς ὡδηγήθησαν πρὸς τὸν θάνατον τὴν Παρασκευήν, 3ην Ἰουνίου.[2] Τὴν αὐγὴν τῆς τραγικῆς ἡμέρας ἀκάτιον τουρκικὸν ἐξήρχετο ἀπὸ τὸν Κεράτιον, μεταφέρον τὰ θύματα μετὰ τοῦ δημίου μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν παραλίαν τοῦ Βοσπόρου. Ἦσαν οἱ Δέρκων Γρηγόριος, Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος, Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ καὶ Τυρνόβου Ἰωαννίκιος. Πρῶτος ἀπηγχονίσθη ὁ Τυρνόβου εἰς Ἀρναούτκιοϊ. Ὁ Ἀδριανουπόλεως ἀπηγχονίσθη εἰς Μέγα Ρεῦμα. Τρίτος κατὰ σειρὰν ὁ Θεσσαλονίκης ἐδέχθη τὴν ἀγχόνην εἰς Νεοχώριον καὶ τελευταῖος ὁ Δέρκων εἰς Θεραπειά.[3] Ἡ παράδοσις παρέδωσε λε-

---

[1] Ἀμβρ. Φραντζῆ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 256, ὅπου τὴν φυλάκισιν τῶν ἀρχιερέων παρατείνει μέχρις Ἰουνίου, τὸν δὲ θάνατον αὐτῶν ἀποδίδει εἰς «τὴν αὔξησιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς διάφορα μέρη καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Πελοπόννησον». Περὶ τῆς ναυμαχίας τῆς Ἐρεσσοῦ καὶ τῆς μεγάλης αὐτῆς σημασίας βλ. προχειρότερον Διον. Α. Κοκκίνου, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1932, σελ. 385 κέξ.

[2] Ἐκ τῶν ἱστορικῶν ὁ Σπ. Τρικούπης, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 76, μᾶλλον ἐκ παραδρομῆς θέτει τὴν ἡμερομηνίαν τῆς θανατώσεως τῶν ἀρχιερέων τὴν 4ην Μαΐου ἀντὶ 4ης Ἰουνίου, παρέσυρεν ὅμως καὶ ἄλλους εἰς τοῦτο, π.χ. τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Χρ. Παπαδόπουλον, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 497. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ 1900ῇ ἐπετείῳ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς..., ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 16, ἀναφέρεται ὅτι τὴν 4ην Μαΐου ἀπεκεφαλίσθησαν οἱ Δέρκων, Ἀδριανουπόλεως καὶ Τυρνόβου, παραλειπομένου τοῦ Θεσσαλονίκης ἐξ ἀνεπιστασίας. Ὑπὸ τῶν λοιπῶν κατὰ τὸ πλεῖστον παραδίδεται σαφῶς ἡ ἡμερομηνία 3 ἢ 4 Ἰουνίου. Ἰω. Φιλήμονος, ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. Δ', Ἀθῆναι 1861, σελ. 30. Ν. Σπηλιάδου, ἔνθ' ἀν., σελ. 198. Μ. Οἰκονόμου, Ἱστορικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας ἢ ὁ Ἱερὸς τῶν Ἑλλήνων ἀγών, ἐν Ἀθήναις 1873, σελ. 101 κλπ. Ὡς πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν περισσότερον ἀσφαλὲς εἶναι τὸ χρονικὸν Κνέζη. Βλ. Μαριέττας Μινώτου, Ἄγνωστο ἡμερολόγιο τῶν παραμονῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, «Ἑλληνικά», τόμ. Γ' (1930), σελ. 483.

[3] Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ὁ μέγας Δέρκων, «Ἑστία», τόμ. Α'(1876), σελ. 56. Στ. Ν. Θωμοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 98. Τὸ χρονικὸν Κνέζη (Μ. Μινώττου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 483), ἔχει ὡς ἑξῆς: *Ἰουνίου 5 Παρασκευὴ βράδυ ἐκρέμασαν τοὺς τρεῖς ἀρχιερεῖς, Τυρνόβου κῦρ* (ἐλλείπει τὸ ὄνομά του) *Ἀδριανουπόλεως κῦρ Δωρόθεος ἐδῶ στὸ Ἀρναούτκιοϊ, τὸν κῦρ Γρηγόριο ἁγίου Δέρκων στὰ Θεραπειὰ καὶ Κλουτζέρη Ζαφειράκη στὸ Νιχώρι. Καὶ ἔτι τρεῖς ἀρχιερεῖς, τὸν Θεσσαλονίκης στὸ Παλὶκ - Παζάρι* (=Ψαροπάζαρο), *Μυριοφύτου καὶ Γάνου καὶ Χώρας καὶ τὸν Μεσημβρίας. Ἔτι ἐκρέμασαν τὸν ἀρχιδιάκονα τοῦ κῦρ Γρηγορίου καὶ ἕνα διάκον του ἀποκεφάλισαν.*

πτομερείας τινὰς ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸν τέλος τῶν ἀοιδίμων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὅτι π.χ. κατὰ τὸν πλοῦν παρηγόρουν οὗτοι ἀλλήλους μετὰ βίας συγκρατοῦντες τοὺς λυγμοὺς ἢ ὀλοφυρόμενοι, ὅτι ἔψαλλον τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων, ὅτι εὐθαρσῶς ὡμίλησαν πρὸς τὸν δήμιον κ.τ.λ.[1] Ἂν καὶ πάντα ταῦτα φυσικὸν εἶναι νὰ συνέβησαν καὶ ὡς θρῦλοι νὰ συνεκίνουν τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς ἐπιγιγνομένους, ὅμως πιθανώτερον φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι προϊόντα τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ μᾶλλον ἢ πραγματικὰ γεγονότα. Διότι εἰς τὰς τραγικὰς ἐκείνας στιγμὰς οὐδεὶς ἦτο αὐτόπτης, αἱ δὲ κατόπιν κυκλοφορηθεῖσαι φῆμαι ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι ποικίλαι, ἐκ τῆς ἡρωϊκῆς θυσίας δ' ἐκκινοῦσαι, εἰς τὸν ἐντονώτερον ἀφηρωϊσμὸν τῶν θυμάτων ἀπέβλεπον λανθανόντως.

Ἐγράφη ὅτι ἐδημεύθη ἡ περιουσία τοῦ Θεσσαλονίκης, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων, μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν.[2] Καὶ τοῦτο εἶναι ἐπόμενον. Ὡς πρὸς τὴν γενέτειραν τοῦ Ἰωσὴφ Δημητσάναν, πλὴν τοῦ ὅτι ἐστερήθη αὕτη ἐπιφανοῦς τέκνου της, μὲ τὸν τοιοῦτον θάνατον αὐτοῦ ἐστερήθη καὶ ἡ Σχολὴ τῆς Δημητσάνης ποσὸν δύο χιλιάδων γροσίων, κατατεθειμένων ἐντόκως εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. Ἂν τὸ ποσὸν τοῦτο εἶχε προσφέρει εἰς τὴν Σχολὴν τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος ὁ Ἰωσὴφ ἐξ ἰδίων ἀσφαλῶς δὲν γνωρίζομεν. Τὴν πληροφορίαν λαμβάνομεν ἐξ ἰδιοχείρου πολιτικῆς διαθήκης τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Σχολῆς Χατζῆ Ἀγαπίου Λεονάρδου, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, καταχωρισθείσης ἄνευ χρονολογίας εἰς τὸν κώδικα τῆς Σχολῆς (φ. 10β - 11α). Ἡ σχετικὴ περικοπὴ ἐν ἀρχῇ τῆς διαθήκης, ἀσφαλῶς μετὰ τὸ ἔτος 1813 γεγραμμένης, ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἔτι σημειῶ, ὅτι ὁ παναγιώτατος κύριος Γρηγόριος, ὁ συμπολίτης μας, μοι ἔγραψεν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅτι ἐπ' ὀνόματι τοῦ σχολείου μας εἶναι πρὸς μὲν τὸν ἅγιον Προύσης εἰς τὴν ἐπαρχίαν

[1] Τὰς εἰδήσεις ἀναγράφουν οἱ περισσότεροι τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν καὶ οἱ μεταγενεστέρως ἐπὶ τοῦ θέματος ἀσχοληθέντες, ὑφ' ὧν ἐξαίρεται ἰδίᾳ ἡ γενναιοψυχία καὶ περιφρόνησις τοῦ θανάτου ὑπὸ τοῦ Δέρκων Γρηγορίου, ψάλλοντος τὰ νεκρώσιμα τροπάρια. Βλ. π.χ. Ἰ ω. Φ ι λ ή μ ο ν ος, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 30. Σ τ. Θ ω μ ο π ού λ ο υ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 98 - 100.

[2] Τ. Χ. Κ (α ν δ η λ ᾶ ρ ο ς), «Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη», τόμ. Γ' (1929), σελ. 940β, ἐν λ. Ἰωσήφ. Ἐνταῦθα δραττόμεθα τῆς εὐκαιρίας νὰ παρατηρήσωμεν τὴν εὐκολίαν καὶ προχειρότητα, μὲ τὴν ὁποίαν συντάσσονται λήμματα παντὸς εἴδους εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικὰ ἢ ἀντιγράφονται τὰ ἀρθρίδια ἀπὸ τὰ παλαιότερα ἢ τὰ ξένα. Ἐν προκειμένῳ ἐν Μ.Ε.Ε., τόμ. ΙΓ' (1930), σελ. 406γ - 407α ἐν λ. Ἰωσὴφ Θεσσαλονίκης ὑπὸ Γ. Δ. Κ (ο ρ ο μ η λ ᾶ) ἀναγράφεται ὅτι ὁ Ἰωσὴφ διετέλεσε μητροπολίτης Θεσσαλονίκης 1770 - 1821 ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅτι 1770-1821 εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ὅτι ὁ Ἰωσὴφ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς του πατριάρχου Γρηγορίου Ε', ὅτι ἀπηγχονίσθη τὴν 4ην Ἰουλίου, ἀφοῦ ἐβασανίσθη εἰς τὴν φυλακήν. Τὸ σχετικὸν ἀρθρίδιον εἰς τὸ λεγόμενον Νεώτερον «Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν τοῦ Ἡλίου», τόμ. Θ', σελ. 1142α, περιέχει τὰ αὐτὰ σφάλματα, ἀνωνύμως γεγραμμένον.

του γρόσια τρεῖς ἥμισυ χιλιάδες, ἤτοι ἑπτὰ πουγγεῖα, πρὸς δὲ τὸν ἅγιον Θεσσαλονίκης κύριον Ἰωσὴφ δύο χιλιάδες, ἤτοι πουγγεῖα τέσσαρα, ἵνα πέμπωσιν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Δημητσάνης τὸ κατ' ἔτος διάφορον, κατὰ τὴν ἀρχιερατικὴν συνήθειαν ἀνὰ πεντήκοντα γρόσια τὸ πουγγεῖον, διὰ τὰ ὁποῖα πρέπει οἱ ἐπίτροποι μετὰ τοῦ διδασκάλου νὰ γράψουν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ τζελεπῇ Νικήτᾳ Κουντούρῃ καὶ τῷ κῦρ Νικολάῳ Διγενίδῃ, νὰ φροντίσουν καὶ αὐτοὶ ὡς ἐπίτροποι, ἵνα συνάζωνται τὰ χρήματα ἐκεῖσε εὐκολώτερον...».[1]

Τὰ χρήματα ταῦτα, περὶ τῶν ὁποίων τόσον ἀορίστως γίνεται λόγος ἀνωτέρω, ἀπετέλουν τὸ κεφάλαιον τῆς Σχολῆς Δημητσάνης, ἡ συντήρησις τῆς ὁποίας ἐγίνετο ἐκ τοῦ ἐτησίου διαφόρου. Προηγουμένως ὑπάρχει κατάλογος εἰσφορῶν, πρόσφατος περὶ τὸ 1813 καὶ παλαιότερος. Τὸ σύνολον τοῦ παλαιοτέρου καταλόγου ἀνήρχετο εἰς γρόσια 5.500, ἐξ ὧν εἶχον κατατεθῆ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δημητσάνης γρόσια 3.500 καὶ ἕτερα 1.000 εἰς τὸ κοινὸν τῆς πόλεως δι' ὁμολογιῶν. Τὸ σύνολον τοῦ νεωτέρου καταλόγου ἀνήρχετο εἰς γρόσια 4.500, ἐξ ὧν τὰ 3.500 παρὰ τῷ μητροπολίτῃ Προύσης. Ἑπομένως τὸ ποσὸν τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θεσσαλονίκης κατατεθειμένων 2.000 γροσίων πρέπει νὰ συνεπλήρωσε διὰ χιλίων γροσίων ὁ Γρηγόριος Ε' ἢ ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ καὶ πάντως εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ τελευταίου ὁ Γρηγόριος συνέστησε νὰ κατατεθοῦν τὰ χρήματα ὡς ἀσφαλῆ, ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν βεβαίως τοῦ μητροπολίτου.

Κενωθείσης τῆς ἕδρας τῆς Θεσσαλονίκης τὸν Ἰούλιον 1821, μετετέθη ἐκεῖ ὁ Αἴνου Ματθαῖος, ὁ ὁποῖος ὅμως τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1824 μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Κυζίκου, Θεσσαλονίκης δ' ἐγένετο ὁ Λήμνου Μακάριος.[2] Ἄξιον νὰ σημειωθῇ ἐν κατακλεῖδι εἶναι ὅτι, διαρκούσης τῆς Ἐπαναστάσεως, οἱ ἱερεῖς Θεσσαλονίκης εἶχον ὀργανωθῆ εἰς συντεχνίαν, καλουμένην Σύνταγμα.[3]

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Εἶχε προχωρήσει ἡ ἐκτύπωσις τοῦ παρόντος μελετήματος, ὅταν ἐκ τῶν

[1] Τὸ χειρόγραφον φέρει ἀριθμὸν ταξινομήσεως 142. Βλ. Τ ά σ ο υ Ἀ θ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ύ λ ο υ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς Δημητσάνης, ἐν Ἀθήναις 1954, σελ. 82 - 83. Ὁ μνημονευόμενος εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα τζελεπῆς Νικήτας Κουντούρης, Δημητσανίτης, μεγαλέμπορος ὑαλικῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἦτο οἰκεῖος τοῦ Γρηγορίου Ε' καὶ ἀπώλεσεν ἐκ τοῦ λόγου τούτου πιθανώτατα τὴν ἰδίαν ἡμέραν τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ πατριάρχου δύο υἱούς, Σταυράκην καὶ Θεόδωρον, θύματα καὶ ταῦτα τῆς τουρκικῆς θηριωδίας τῶν πικρῶν ἐκείνων ἡμερῶν. Βλ. Μ. Ο ἰ κ ο ν ό μ ο υ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 101. Ἀ μ β ρ. Φ ρ α ν τ ζ ῆ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 256 κλπ.

[2] Β. Α. Μ υ σ τ α κ ί δ ο υ, Θρακικά. «Θρακικά», τόμ. Β' (1929), σελ. 308-309.

[3] Χ ρ. Γ. Γ ο υ γ ο ύ σ η, Ἱστορία τοῦ Συντάγματος τῶν ἱερέων Θεσσαλονίκης 1825 - 1898, «Γρηγόριος Παλαμᾶς», τόμ. Γ' (1926), σελ. 278.

προσφάτως κυκλοφορηθέντων Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Κανέλου Δεληγιάννη, γνωστῶν βεβαίως, ἀλλ' ἀνεκδότων τέως, ἦλθεν εἰς φῶς σπουδαία εἴδησις περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπωνύμου τοῦ Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ, παραδιδομένη ὑπ' ἀνδρὸς δυναμένου νὰ γνωρίζῃ καλῶς, τοὐλάχιστον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, τὰ πράγματα καὶ μὴ ἔχοντος λόγους νὰ τὰ μεταβάλῃ. Γράφει λοιπὸν ὁ Κανέλος σχετικῶς τὰ ἑξῆς. Κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν ἐποχὴν ἦλθον εἰς Δημητσάναν οἱ ἐν Ὕδρᾳ ἐμπορευόμενοι ἀδελφοὶ Σπυρίδων καὶ Νικόλαος Σπηλιωτόπουλοι, ἑταῖροι γνωστοί, διὰ νὰ ἱδρύσουν τοὺς πυριτιδομύλους. Εἰς τοῦτο τοὺς ἐβοήθησεν ὁ προκριτώτερος καὶ δυνατώτερος τῆς πόλεως εἰς πλοῦτον καὶ ἐπιρροὴν «Ἀθανάσιος Ἀντωνόπουλος, ἀδελφὸς τοῦ Ἰωσὴφ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ὅστις ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν σουλτάνον εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Γρηγορίου, τοῦ Δέρκων, Ἐφέσου καὶ ἄλλων ἀρχιερέων, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τῶν Δεληγιανναίων καὶ ἑταῖρος...»[1]

Ἦτο λοιπὸν Ἀ ν τ ω ν ό π ο υ λ ο ς ὁ Ἰωσήφ, ἐκ τῆς μεγάλης καὶ σημαινούσης οἰκογενείας τῆς Δημητσάνης, ἥτις μετεπαναστατικῶς δὲν διετήρησεν ἐπὶ μακρὸν τὴν παλαιὰν αἴγλην. Ταύτης τὸ ἀρχοντικὸν σῴζεται ἀκόμη καὶ σήμερον σχεδὸν ἀκέραιον, ἐν μέρει δὲ ἠρειπωμένον ὅμοιον κτήριον παράπλευρον, εἰς ἄλλον κλάδον ἀνῆκον, Ἀντωνοπουλαίϊκο καλεῖται ἐπίσης ἐν Δημητσάνῃ. Ἴσως πρόκειται περὶ διδύμων κτηρίων τῆς διακλαδισθείσης μεγάλης οἰκογενείας, ἐπιβλητικῶν καὶ ὡραίων.

— Ἐλλείψει ἐπαρκῶν εἰδήσεων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Δράμας ἐδέχθημεν ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης ὅτι ὁ Ἰωσὴφ διεδέχθη τὸν ἀποσυρθέντα κατὰ τὸ ἔτος 1780 εἰς Ἅγιον Ὄρος μητροπολίτην Δράμας Γεράσιμον. Ὁ μακαρίτης πρ. Παραμυθίας Ἀθηναγόρας ἀναφέρει ὅτι τὸ ἔτος 1797 ὁ Γρηγόριος Ε' ἐκάλεσεν εἰς τὴν πρωτοσυγκελλίαν τοῦ Πατριαρχείου τὸν ἀρχιδιάκονον τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου Ἰωσὴφ καὶ τοῦτον ταυτίζει πρὸς τὸν τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκλεγέντα μητροπολίτην Δράμας ὁμώνυμον.[2] Καὶ ναὶ μὲν ἀναφέρεται εἴς τι χρονικὸν μονῆς τῆς Ἄνδρου ὅτι τῇ 20 Αὐγούστου 1797, ἀποθανόντος τῆς Δράμας, ἐξελέγη διάδοχός του ὁ Ἰωσήφ,[3] ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὅτι πρὸ τοῦ Ἰωσὴφ ἐγένετο μητροπολίτης ἄγνωστος, διάδοχος τοῦ Γερασίμου, πρᾶγμα μὴ ἐξακριβούμενον, ἢ ὅτι τὸ ἐν τῷ σημειώματι ἀναγραφόμενον ἔτος εἶναι 1787.

ΤΑΣΟΣ ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

---

[1] Κ. Δ ε λ η γ ι ά ν ν η, Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1957, σελ. 113.

[2] Μητροπολίτου Ἀ θ η ν α γ ό ρ α, Ὁ θεσμὸς τῶν συγκέλλων ἐν τῷ οἰκουμενικῷ πατριαρχείῳ, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν», τόμ. Θ' (1932), σελ. 273.

[3] Δ. Π. Π α σ χ ά λ η, Χρονικὰ καὶ ἱστορικὰ σημειώματα ἐκ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ χειρογράφων κωδίκων καὶ τῶν παραφύλλων παλαιῶν ἐντύπων βιβλίων, «Ἀνδριακὸν Ἡμερολόγιον», τ. Ε' (1930), σελ. 49.